

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА»

**Факультет міжнародної економіки та
менеджменту**

Кафедра міжнародних фінансів

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА «МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ 05 Соціальні та поведінкові науки
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 051 «Економіка»

Форма навчання: денна

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему «**ПРОБЛЕМИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ
ТОРГІВЛІ В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ**»

здобувача Хорта Олексія Костянтиновича

Науковий керівник: к.е.н., доцент

(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

Лавріненко О.В.

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед
екзаменаційною комісією з атестації здобувачів вищої
освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри: д.е.н., професор Мозговий О.М.

(підпис)

Київ 2022

План кваліфікаційної бакалаврської роботи

Розділ 1	Теоретичні основи міжнародної торгівлі <i>(назва розділу)</i>
Розділ 2	Сучасний стан, ключові проблеми та тенденції розвитку міжнародної торгівлі <i>(назва розділу)</i>
Об'єкт дослідження:	система взаємовідносин і процесів розвитку міжнародної торгівлі в сучасних умовах.
Предмет дослідження:	передумови, закономірності і особливості розвитку міжнародної торгівлі в умовах пандемії.
Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи:	на основі узагальнення теоретичної бази щодо сутності та видів міжнародної торгівлі та аналізу її стану, показників та ключових проблеми в період пандемії обґрунтувати можливі напрями розвитку.

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:

У розділі 1 необхідно визначити сутність та основні етапи розвитку міжнародної торгівлі, класифікувати основні види міжнародної торгівлі, охарактеризувати ключові показники розвитку міжнародної торгівлі

У розділі 2 доцільно проаналізувати сучасну товарно-географічну структуру міжнародної торгівлі, оцінити вплив пандемії на розвиток міжнародної торгівлі, дослідити ключові постпандемічні тренди розвитку міжнародної торгівлі з урахуванням військових дій в Україні та охарактеризувати позиції України в процесах міжнародної торгівлі.

**Завдання підготував
науковий керівник**

(підпис)

(ініціали, прізвище)

« ____ » _____ 20__ р.

Завдання одержав здобувач

(підпис)

(ініціали, прізвище)

« ____ » _____ 20__ р.

Реферат

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 76 сторінок, 5 таблиць, 24 рисунки, список використаних джерел з 58 найменувань, три додатки.

«Проблеми та тенденції розвитку міжнародної торгівлі в період пандемії»

Об'єктом дослідження виступає система взаємовідносин і процесів розвитку міжнародної торгівлі в сучасних умовах.

Предметом дослідження є передумови, закономірності і особливості розвитку міжнародної торгівлі в умовах пандемії.

Мета дипломної роботи: на основі узагальнення теоретичної бази щодо сутності та видів міжнародної торгівлі та аналізу її стану, показників та ключових проблеми в період пандемії обґрунтувати можливі напрями розвитку.

Відповідно до мети в роботі сформульовано наступні *завдання*:

- визначити сутність та основні етапи розвитку міжнародної торгівлі
- класифікувати основні види міжнародної торгівлі
- охарактеризувати ключові показники розвитку міжнародної торгівлі
- проаналізувати сучасну товарно-географічну структуру міжнародної торгівлі
- оцінити вплив пандемії на розвиток міжнародної торгівлі
- дослідити ключові постпандемічні тренди розвитку міжнародної торгівлі з урахуванням військових дій в Україні
- охарактеризувати позиції України в процесах міжнародної торгівлі

При написанні роботи були використані наступні наукові методи: історичний та економічний аналіз, графічна інтерпретація, логічне узагальнення.

Практичне значення отриманих результатів: окремі висновки щодо подальших напрямів розвитку міжнародної торгівлі можуть бути використані в діяльності окремих компаній та організацій.

Рік виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи – 2022.

Рік захисту роботи - 2022.

Ключові слова: міжнародна торгівля, пандемія, постпандемічні тренди розвитку.

В і д г у к
на кваліфікаційну бакалаврську роботу
здобувача факультету Міжнародної економіки і менеджменту
освітньо-професійної програми «Міжнародна економіка»
Хорта Олексія Костянтиновича

(прізвище, ініціали)

на тему: «Проблеми та тенденції розвитку міжнародної торгівлі в період пандемії»

1. Актуальність теми: Сучасні глобальні виклики та потрясіння спричинені світовою пандемією та військовою агресією на території України в першу чергу впливають на ефективність функціонування міжнародної торгівлі. Порушення експортно-імпортних ланцюгів постачання продукції та логістики спричинили зменшення обсягів міжнародної торгівлі, дефіциту продовольчих товарів, туристичних переміщень та ін. Враховуючи вище наведені твердження актуальність даного дослідження є беззаперечною.
2. Позитивні риси кваліфікаційної бакалаврської роботи: робота відповідає затвердженому плану та структурі, існує індивідуальний підхід до теми дослідження.
3. Наявність самостійних розробок автора: комплексно дослідивши тему розвитку міжнародної торгівлі автор визначив основні проблеми та тенденції, які розвиваються на тлі нестабільності та невизначеності через пандемією коронавірусу та війну в Україні.
4. Цінність теоретичних висновків та практичних рекомендацій: практична цінність дослідження полягає в можливості використання результатів роботи для оптимізації діяльності експортно-імпортних корпорацій, логістичних компаній та фірм, що задіяні в міжнародній торгівлі.
5. Наявність недоліків: суттєві недоліки в роботі відсутні .
6. Загальна оцінка кваліфікаційної бакалаврської роботи та її допущення до захисту перед ЕК: робота рекомендована до захисту.

Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри міжнародних фінансів
(посада, учене звання, науковий ступінь)

Лаврінєнко О.В.

(підпис) *(прізвище, ініціали)*

« 08 червня 2022р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ	5
1.1. Сутність та основні етапи розвитку міжнародної торгівлі.....	5
1.2. Види міжнародної торгівлі.....	14
1.3. Ключові показники розвитку міжнародної торгівлі.....	21
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН, КЛЮЧОВІ ПРОБЛЕМИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ.....	30
2.1 Аналіз сучасної товарно-географічної структури міжнародної торгівлі	30
2.2 Оцінка впливу пандемії на розвиток міжнародної торгівлі.....	42
2.3 Ключові постпандемічні тренди розвитку міжнародної торгівлі з урахуванням військових дій в Україні	51
2.4 Україна в процесах міжнародної торгівлі.....	57
ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	77
ДОДАТКИ.....	84

ВСТУП

Розвиток міжнародної торгівлі в останні роки характеризувався різкими змінами, викликаними, в першу чергу, пандемією. Відповідно - порушеннями ланцюгів постачань та логістики, що суттєво вплинули на обсяги експортно-імпорتنних перевезень, туристичних переміщень, надання інших видів послуг.

Поступове збільшення кількості вакцинованих людей в регіонах, суворе дотримання карантинного режиму дозволило ряду країн поступово відновити міжнародну торгівлю, логістику та, навіть, провести туристичні сезони, тим самим збільшивши торгівлю послугами.

Багато експертів прогнозували суттєве зростання міжнародних торговельних потоків після 2021 року, проте військове вторгнення в Україну вплинуло на глобальні торговельні тренди.

Вивченню теоретичних аспектів міжнародної торгівлі, її аналізу та ключових трендів розвитку присвятили свої праці багато вітчизняних та зарубіжних фахівців, а саме: Барановська М.І., Козак Ю.Г., Логвінова Н.С., Поручник А.М., Рокоча В.В., Сіденко А.П., Столярчук Я.М., Циганкова Т.М. Турбулентність зовнішнього середовища та зміни в геополітиці та безпеці особливо актуалізували питання розвитку процесів міжнародної торгівлі.

Об'єктом дослідження виступає система взаємовідносин і процесів розвитку міжнародної торгівлі в сучасних умовах.

Предметом дослідження є передумови, закономірності і особливості розвитку міжнародної торгівлі в умовах пандемії.

Мета дипломної роботи: на основі узагальнення теоретичної бази щодо сутності та видів міжнародної торгівлі та аналізу її стану, показників та ключових проблеми в період пандемії обґрунтувати можливі напрями розвитку.

Відповідно до мети в роботі сформульовано наступні *завдання*:

- визначити сутність та основні етапи розвитку міжнародної торгівлі

- охарактеризувати основні види міжнародної торгівлі
 - узагальнити ключові показники розвитку МТ
 - провести аналіз товарно-географічної структури міжнародної торгівлі
 - дослідити вплив пандемії на розвиток міжнародної торгівлі
 - визначити ключові тренди розвитку міжнародної торгівлі з урахуванням військових дій в Україні
- проаналізувати сучасні позиції України в міжнародній торгівлі.

При написанні роботи були використані наступні наукові методи: історичний та економічний аналіз, графічна інтерпретація, логічне узагальнення.

Практичне значення отриманих результатів: окремі висновки щодо подальших напрямів розвитку міжнародної торгівлі можуть бути використані в діяльності окремих компаній та організацій.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ

1.1 Сутність, причини та основні етапи розвитку міжнародної торгівлі

У сучасному світі однією з основних рушійних сил економічного розвитку виступає міжнародна торгівля, яка є однією головних сфер міжнародних економічних відносин. Міжнародна торгівля є сукупністю зовнішньої торгівлі товарами, послугами і продукцією інтелектуальної праці всіх країн світу [1, с.8].

Саме міжнародна торгівля є характерною рисою існування світового ринку, який являє собою сферу товарно-грошових відносин між країнами, що ґрунтуються на міжнародному поділі праці та інших чинниках виробництва. Міжнародна торгівля була історично першою та до певного часу головною сферою міжнародних економічних відносин. Вже наприкінці ХХ ст. провідну роль у системі міжнародної економіки почали відігравати різноманітні форми фінансових операцій [1, с.8]. Сьогодні міжнародна торгівля становить 80% усіх міжнародних відносин.

Участь країни у міжнародній торгівлі набуває форми зовнішньої торгівлі. «Зовнішня торгівля – це торгівля однієї країни з іншими країнами світу, яка складається з двох зустрічних потоків товарів та послуг: оплачуваного вивезення (експорту) та ввезення (імпорту) товарів та послуг» [1, с.8].

Міжнародна торгівля – це торгівля між резидентами різних країн, якими можуть виступати як фізичні так і юридичні особи, фірми, мультинаціональні корпорації, некомерційні організації тощо. Дана форма міжнародних економічних відносин передбачає добровільний обмін товарами, послугами, продукцією інтелектуальної праці між сторонами (країнами) торговельної угоди [1, с.8].

В теорії міжнародних економічних відносин виділяють два підходи до визначення міжнародної торгівлі, а саме: операційний та державно-політичний.

Міжнародна торгівля, за операційним підходом, - «це процес безпосереднього обміну товарами та послугами між суб'єктами міжнародних економічних відносин (державами, суб'єктами підприємницької діяльності та міжнародними організаціями)» [2, с.13]. Згідно даного підходу, предметом міжнародної торгівлі виступає організація експортно-імпортних операцій, а об'єктом – сама операція.

При операційному підході досліджують наступні складові:

1. Рух товарів, послуг, ліцензій, ноу-хау, інжинірингу;
2. Інструменти та механізми розширення товарообігу;
3. Удосконалення структури експорту та імпорту;
4. Прогнозування та оцінку світових товарних ринків;
5. Планування можливостей експорту та потреб імпорту;
6. Організацію конкретної роботи;
7. Контроль за поставками та відвантаженням;
8. Здійснення валютно-фінансових операцій [2, с.13].

За державно-політичним підходом міжнародну торгівлю визначають «як особливий тип суспільних відносин, що виникає в процесі та з приводу обміну товарами та послугами між країнами, що мають власні зовнішньополітичні та зовнішньоторговельні політики» [2, с.13]. Такі відносини регулюються договорами, угодами, актами та іншими нормами міжнародного права. Згідно даного підходу предметом міжнародної торгівлі є організація торговельного обміну з урахуванням національних інтересів і глобальних тенденцій розвитку світового господарства, а об'єктом – торговельний обмін як сукупність операцій з експорту та імпорту [2, с.13].

За цим підходом країни можуть не брати безпосередньої участі в торгівлі; впливати на зміст спеціальних міжнародних регламентів; брати участь у розробці та вдосконаленні норм міжнародного торговельного права; складати власні зовнішньоторговельні політики. Роль міжнародних організацій при даному підході полягає в гармонізації світової торгівлі на недискримінаційній основі [2, с.13-14].

На сучасному етапі в глобальній економіці об'єктивно не існує перешкод для міжнародної торгівлі. Але, реальні обсяги та структура, регіональні напрями та динаміка експорту та імпорту залежать від політичної орієнтації країн, зовнішньоторговельної політики власної та приймаючої країн, відносин з відповідними міжнародними організаціями. Під політичною орієнтацією країни розуміється її належність до військових блоків та інтеграційних угруповань.

Розглянуті підходи до визначення міжнародної торгівлі на сучасному етапі пов'язані один із одним. Загалом, операційний підхід є проявом політики фритредерства, а державно-політичний – протекціонізму [2, с.13-14; 3].

Залежно від об'єкту та характеру здійснення зовнішньоторговельних операцій існують дві основні форми міжнародної торгівлі:

1) міжнародна торгівля товарами – форма зв'язку між товаровиробниками різних країн, що виникає на основі міжнародного поділу праці та визначає їхню взаємну економічну залежність.

2) міжнародна торгівля послугами – специфічна форма світогосподарських зв'язків щодо обміну послугами між продавцями та покупцями з різних країн [4].

Як правило, еволюцію розвитку міжнародної торгівлі найчастіше досліджують за основними подіями, які відбувалися в світі. Тому, наразі, виокремлюють п'ять основних етапів еволюції розвитку міжнародної торгівлі (табл. 1.1).

На першому етапі характерним є вплив промислової революції, зокрема у розвитку транспорту та зв'язку. Внутрішні міські ринки стають тісними і починають розширюватися до регіональних та міждержавних масштабів. Локальні центри міжнародної торгівлі переростають у єдиний світовий ринок. Міжнародна торгівля динамічно розвивається. Для багатьох економік окремих країн міжнародна торгівля стає вирішальною, про що свідчать випереджаючі темпи зростання міжнародного товарообігу відносно темпів зростання промислового виробництва. Центром розвитку міжнародної торгівлі стає Європа [1, 5, 7].

Таблиця 1.1 – Характеристика етапів розвитку міжнародної торгівлі

Етап	Фактори розвитку та особливості торгівельних процесів
I етап (1500-1850 рр.) - початковий комерційний період;	<p>Великі географічні відкриття; мануфактурна стадія розвитку капіталізму; наявність окремих елементів МРТ; висока монополізація зовнішньої торгівлі; колоніалізм та поява перших систематичних досліджень проблем зовнішньої торгівлі (меркантилізм; фізіократи; класична школа «теорії трудової вартості» та ін.)</p> <p>Виникнення великого машинного виробництва, у Англії, Голландії, Франції та інших країнах; удосконалення засобів транспорту та зв'язку; формування стійких міжнародних товарно-грошових відносин; орієнтація торгівлі як на внутрішній, а й у зовнішній ринки; лідерство Великої Британії на світовому ринку.</p> <p>Поява нових галузей виробництва: машинобудування, електротехнічна, хімічна промисловість тощо; значне збільшення обсягів зовнішньої торгівлі; подальша індустріалізація та розвиток монополістичних виробництв; лідерство західноєвропейських країн у міжнародній торгівлі.</p>
II етап (1850-1914 рр.) – період становлення міжнародного товарообігу;	<ul style="list-style-type: none"> - подальша еволюція техніки та технології у виробництві; - інновації в транспортній сфері; - різні темпи розвитку європейських держав; - відмінності в запасах корисних копалин; - підйом інвестиційної діяльності; - розширення ринків збуту; - використання вигідних умов місцевого законодавства; - рівень освіти населення.
III етап (1914-1945 рр.) – період між двома світовими війнами;	<p>Економічні кризи (1920–1921 рр., 1929–1933 рр.); крах світової валютної системи; різке зниження обсягів промислового виробництва та товарообігу; переважання сировинної структури експорту та імпорту; посилення контролю за зовнішньою торгівлею.</p>
IV етап (1945 – перша половина 70-х років) – повоєнний період;	<ol style="list-style-type: none"> 1. Розпад світової колоніальної системи та швидкий розвиток колишніх колоніальних держав, які стають новими гравцями на світових ринках. 2. Посилення розвитку світових систем господарства: капіталістичної та соціалістичної. 3. Вивезення капіталу за межі національних кордонів, що забезпечувало збільшення експорту товарів, захоплення вигідних ринків збуту, джерел сировини. 4. Поширення процесів інтеграції та транснаціоналізації. 5. Створення глобальних міжнародних організацій.
V етап (кінець 70-х років – до нашого часу). – період глобалізації світової економіки	<p>Посилення міжнародної конкуренції, зміцнення існуючих та поява нових інтеграційних утворень, розпад світової соціалістичної системи господарювання. У процесах спостерігається різке збільшення обсягів торгівлі, зміна товарної структури експорту, поширення стійких та довгострокових відносин, активізація зустрічної торгівлі.</p>

Джерело: сформовано автором на основі [5, 6].

У період другого етапу розвитку міжнародної торгівлі остаточно закріплюються колоніальні імперії через стрімкий індустріальний розвиток країн Європи та США. Виробництво не встигає за темпами розвитку самої торгівлі, що сприяє відкритості економіки різних країн. Спостерігається зміни у товарній структурі міжнародної торгівлі [5, 6].

Варто зазначити, що період 1850-1875 років розглядався як фаза відносно вільного обміну між країнами, а вже наступні роки характеризувалися більше посиленням протекціонізму. Даний факт можна пояснити зростаючим впливом монополій на зовнішньоекономічну політику своїх держав. У науковій літературі раніше, зазвичай, протекціонізм характеризували як захисний напрям, але, як тоді, так і на сучасному етапі, він став наступальним. Протекціонізм – це той напрям, який охороняє суттєво розвинуті та монополізовані галузі національної економіки країни від іноземної конкуренції [5, 6].

Під час розвитку міжнародної торгівлі на третьому етапі найголовнішими подіями, які спричинили подальший її розвиток на світовій арені, були:

1. Перша світова війна, яка завдала великих збитків і призвела до руйнування економіки країн Європи.
2. Велика економічна криза 1929-1933 років – це та сама кризи, яка занадто жорстко поставила критичне питання про ефективність здійснення внутрішньої торгівлі в країнах.
3. Друга світова війна, яка зруйнувала світову економічну систему загалом, а не тільки економіку країн Європи. Також війна завдала великих сумнівів і похитнула віру країн, що розвиваються, у торгівлю, а саме у її розвиток в економічній системі.
4. Подальший перерозподіл світових ринків.
5. У 1944 році спостерігався перехід до нової валютної системи – Бреттон-Вудської.
6. Формування та розвиток двох світових систем господарства [5, 6].

Отже, на даному етапі розвиток міжнародної торгівлі знаходився на дуже низькому рівні, навіть суттєво відставав від темпів розвитку самого виробництва. Дана тенденція формувалася внаслідок порушення міжнародних торговельних зв'язків та економічних криз. В цей період основними товарами, які експортувалися, були сировина, продовольство та паливо (60% всього світового експорту).

Головні події третього етапу розвитку міжнародної торгівлі, а саме Перша світова війна та економічні кризи, викликали її дезінтеграцію та посилення митного протекціонізму. Через прагнення країн до захисту власних економік застосовувалися тарифні та кількісні методи регулювання торгівлі. Такі методи лише сприяли поглибленню економічної кризи. А вже після Другої світової війни в центрі уваги опинилося питання лібералізації торгівлі серед урядів більшості країн світу [5, 6].

Четвертий етап в науковій літературі називають «золотим» періодом світового економічного зростання та міжнародної торгівлі. Середні щорічні темпи зростання промислового виробництва становлять 6%, а в Японії - перевищують 10%. Обсяги світової торгівлі за десятирічний період починаючи з 1953 року демонстрували щорічне зростання на 6,1%, а сукупний світовий дохід – на 4,1% на рік. У 1963-1973 роки ефективність була ще вищою і темп приросту обсягів світової торгівлі становив 8,9% на рік, приріст сукупного світового доходу – 5,1% щорічно [5, 6].

Товарна структура експорту на даному етапі характеризувалася збільшенням частки у торгівлі машинно-технічними виробами (машини, устаткування, транспортні засоби) і зменшення частки сільськогосподарської продукції. Спостерігалось значне поширення впливу держави на розвиток зовнішньої торгівлі. Від жорсткого напрямку протекціонізму відбувається перехід до політики лібералізації. Значний розвиток міжнародної торгівлі, а саме зміна та ускладнення її географічної та товарної структури, зв'язок та переплетення з новими формами світогосподарських зв'язків, характеризується масштабними напрямками та інструментами торговельної політики. Такі зміни модернізували механізм регулювання зовнішньої торгівлі, що було

спрямовано на полегшення міжнародної торгівлі між розвинутими країнами та країнами, що розвиваються [5, 6].

Великих успіхів політика лібералізації на той час досягла в сфері митнотарифних заходів. На Женевській міжнародній конференції у 1947 році була розроблена та ухвалена Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ). У межах інтеграційних угруповань спостерігалось застосування преференційних митно-тарифних заходів [5, 6].

П'ятий етап розв'язку міжнародної торгівлі визначається такими основними подіями як:

1. Світова фінансова криза в 1971 та 1973 роках, що призвело до краху Бреттон-Вудської валютної системи. В 1978 році було введено Ямайську валютну систему.

2. Перша та друга нафтові кризи в 1974 і 1979 роках, викликані суттєвим підвищенням цін на нафту Організацією країн-експортерів нафти (ОПЕК).

3. Банківська криза в США в 1979 році, яка призвела до загального підвищення відсоткових ставок і поставила на межу банкрутства багато країн, що розвиваються.

4. Світова криза заборгованості у 1982 році.

5. Зміцнення існуючих та поява нових інтеграційних угруповань (у 1989 р. – АТЕС, у 1992 р. – ЄС, у 1994 р. – НАФТА, КОМЕСА, у 1995 р. – МЕРКОСУР та інші).

6. Зміна політичних систем у східноєвропейських комуністичних країнах (1989 – 1992 роки) і перехід від централізовано-планової економіки до ринкової. Окремі країни Азії, Латинської Америки також починають рухатися в напрямку демократії та ринкових реформ. Завдяки таким змінам привабливість цих країн як експортних ринків істотно підвищилася;

7. Створення Світової організації торгівлі, яка почала діяти у 1995 році.

8. Фінансові кризи у Мексиці (1994 – 1995 рр.), що суттєво вплинуло як на кон'юнктуру валютних та фондових ринків, так і на світову господарську кон'юнктуру: сповільнилася ділова активність, знизилася світові ціни на паливо, сировину.

9. Запровадження в 1999 р. країнами ЄС спільної валюти (євро) та проведення спільної грошової політики. Із запровадженням євро виникла валютна зона євро.

10. З початку 90-х років значно посилюється міжнародна конкуренція, виникають її нові форми, які ґрунтуються на зростаючій кількості суб'єктів світогосподарських зв'язків, які не мають певної державної належності. Внаслідок цього продовжується процес глобалізації в міжнародній торгівлі, коли економіки окремих країн функціонують у рамках єдиної, взаємозалежної світової економічної системи.

11. Технологічні зміни в сфері комунікацій, опрацювання інформації, транспорту, які перетворюють глобалізацію ринків та виробництва на матеріальну реальність.

12. Світова фінансова криза 2007-2008 рр., яка викликала падіння світового попиту, через що відбулося зниження обсягів виробництва в Європі, Китаї, Японії, Індії. Це призвело до різкого звуження світового ринку товарів і послуг, зниження цін на сировину, росту безробіття [7, с. 27-31].

Враховуючи еволюцію розвитку міжнародної торгівлі, яку було докладно розглянуто, необхідно також приділити увагу новітньому етапу її розвитку (з початку 1990-х років – до теперішнього часу). Даний етап розвитку міжнародної торгівлі можна характеризувати наступними характерними ознаками:

— на докризовому етапі міжнародна торгівля розвивалася досить високими темпами — середньорічні темпи зростання у 1990–2008 рока. становили 6%;

— у період фінансово-економічної кризи (з осені 2008 року до середини 2010 року) спостерігалось падіння як обсягів світової торгівлі (на 12,0% у 2009 році відносно 2008 року), так і основних макроекономічних показників більшості країн світу;

— світовий обмін в галузі інформації, міграції робочої сили та капіталу, що розширюється безпрецедентними темпами, істотно посилює взаємозалежність та конвергентність у міжнародній торгівлі;

— у період після кризи, на тлі стійкості світової економіки, що зберігається, слід очікувати подальшого уповільнення темпів зростання світової торгівлі, що буде обумовлено нестабільністю на валютних ринках, і як наслідок різкими коливаннями валютних курсів; незначною динамікою економічного зростання в розвинених країнах, насамперед у країнах «Тріади» - ЄС, Японії та США; зниженням зовнішнього попиту у країнах ЄС та Японії; високими та нестабільними цінами на сировинні товари (енергоресурси, сільгоспгосподарську та хімічну продукцію); складними внутрішніми проблемами (демографічними, екологічними, сировинними, продовольчими та ін.) у більшості країн, що розвиваються (в т. ч. Китаї та Індії); та ін позаекономічними факторами (землетруси, повені, цунамі, ядерні катастрофи, військові конфлікти та інше) [6].

Таким чином, розвитку міжнародної торгівлі властивий еволюційно-поступальний характер, а кожному з етапів її розвитку притаманні свої якісні, чітко ідентифіковані історико-економічні зміни, які мали форму революційного прориву або інволюційного «відкату».

Дана форма міжнародних економічних відносин є певним сполучним елементом, який з'єднує між собою товаровиробників та споживачів з різних країн. У свою чергу, структурні зміни, що відбуваються в національних господарствах під впливом науково-технічної революції (НТР), спеціалізація та кооперація промислового виробництва лише посилюють їхню взаємозалежність та взаємодію, що у результаті призводить до подальшої активізації та інтенсивного розвитку різних форм міжнародних економічних відносин, включаючи міжнародну торгівлю [6].

Отже, міжнародна торгівля була історично першою і до певного часу головною сферою міжнародних економічних відносин. Лише наприкінці ХХ ст. провідну роль в системі міжнародної економіки почали відігравати різноманітні форми фінансових операцій.

1.2 Види міжнародної торгівлі

У міжнародній та вітчизняній літературі визначають різноманітні види міжнародної торгівлі та їх класифікації.

Зарубіжні фахівці основними видами міжнародної торгівлі називають експортну, імпорتنу та транзитну торгівлю (Entrepot trade).

Експортна торгівля, як і її імпорнтний аналог, є типом міжнародної торгівлі, заснований на продажу товарів та послуг місцевого виробництва в зарубіжні країни. Теоретично вважається, що це повна протилежність до імпорнтної торгівлі.

Наприклад, Індія експортує до таких країн, як Китай, неорганічні хімікати, насіння олійних культур, сир у руду, залізо та сталь, пластмаси та молочні продукти. Натомість Китай експортує до Індії електричне обладнання, органічні хімікати, шовк, мінеральне паливо та добрива. Ці товари обмінюються між обома країнами, щоб вони могли максимально використати свої виробничі потужності [8].

Імпорнтна торгівля означає купівлю товарів та послуг в іншій країні, тому що вони не можуть бути вироблені у достатній кількості або за конкурентоспроможною ціною у вашій власній країні.

Наприклад, Індія імпортує 82% своєї потреби у сирій нафті з таких країн, як ОАЕ та Венесуела. Це пов'язано з тим, що ці країни мають величезні нафтові родовища та цілком компетентні у розвідці, переробці та транспортуванні нафти. Так само ОАЕ імпортують сільськогосподарську продукцію та одяг з Індії, тому що їх простіше і дешевше імпортувати, ніж виробляти у своїй країні [8].

Транзитна торгівля є особливою формою міжнародної торгівлі, що включає як імпорнтну, так і експортну торгівлю. Проте товари, що імпортуються, не використовуються для споживання або продажу в країні-імпортері. Натомість країна-імпортер просто додає деяку вартість товарам, перш ніж знову їх експортувати. Наприклад, якщо Індія імпортує каучук з Таїланду, переробляє його та реекспортує в іншу країну, наприклад, Японію, це буде називатися Entrepot trade [8].

Більшість країн займаються торгівлею Entrepot з декількох причин:

- відсутність доступу або прямого зв'язку між будь-якими двома країнами;
- більш якісні переробні чи логістичні потужності доступні у третій країні;
- відсутність торгової угоди між двома країнами;
- відсутність торговельного фінансування у банківських установах у країні-імпортері [8].

Також до видів міжнародної торгівлі відносять видиму та невидиму торгівлю.

Видима торгівля відноситься до імпорту та експорту матеріальних товарів, тоді як невидима торгівля країни включає послуги, отримані з інших країн, або послуги, надані іншим країнам. Країни, в яких відсутня різноманітна сировина, імпортуватиме необхідні речовини, такі як вугілля або сира нафта, з країн, здатних експортувати такі матеріали. Іноді сировину буде частково оброблено або перетворено на виробника товарів у країні, з якої вони походять. Товари також можуть бути перероблені у споживчі товари до експорту чи імпорту і до остаточної купівлі покупцем. Ці споживчі товари можуть бути довговічними (споживаються протягом певного періоду часу), як побутова техніка або автомобілі, або недовговічні (з'їдається майже відразу), як і їжа. Видима торгівля також включає експорт та імпорт товарів, що використовуються безпосередньо у виробництві інших товарів та послуг (засоби виробництва), такі як промислові машини та обладнання [58].

Невидима торгівля у всіх її різновидах становить всю велику долю світової торгівлі. Фактично, більшість ділових послуг, які перетинають міжнародні кордони, є прикладами невидимої торгівлі. Концепція невидимої торгівлі використовується для визначення робочої активності, що включає грошовий обмін, але не обмінюється фізичними товарами. Такою угодою є купівля страхового поліса фірми в одній країні в компанії іншої країни. Послуги з доставки та страхування, послуги для іноземних туристів, послуги іноземних технічних спеціалістів, відсотки за позиками тощо є одними з прикладів невидимої торгівлі [17, 41].

До видів міжнародної торгівлі відносяться міжфірмова торгівля, внутрішньогалузева торгівля, внутрішньофірмова торгівля, міжгалузева торгівля (табл. 1.2). Всі ці види міжнародної торгівлі пов'язані з основними видами, а саме з імпортом чи експортом товарів та послуг. [10].

Таблиця 1.2 – Вид міжнародної торгівлі

Вид	Характеристика
Внутрішньогалузева торгівля	Передбачає імпорт чи експорт того ж самого типу імпорту (експорту), який конкурує з товарами, виробленими у межах кордонів країни.
Міжфірмова міжнародна торгівля	Сутність даного виду зводиться до торгівлі товарами та послугами між різними типами підприємств, які виробляють різну продукцію.
Міжгалузева міжнародна торгівля	Це стосується двох чи більше країн, що обмінюються товарами, які не виробляються у країнах. Зазвичай це відбувається через нестачу технологій, робочої сили або природних ресурсів для самостійного виготовлення даної продукції.

Джерело: сформовано на основі [11].

Одним із видів міжнародної торгівлі є внутрішньогалузева торгівля. Внутрішньогалузева торгівля – це торгівля за якої імпортери ввозять товари, аналогічні тим, що виробляються в країні. Приклад такого виду продажу можна побачити у імпорті автомобілів. Майже кожна країна, що виробляє автомобілі, також імпортує інші види автомобілів з інших країн [10].

При внутрішньофірмовій торгівлі міжнародна торгівля обмежується різними підрозділами чи дочірніми компаніями багатонаціональної корпорації. Корпорація може бути франшизою чи просто великою організацією з міжнародними виходами.

Міжфірмова торгівля відбувається між різними типами підприємств, які виробляють різні види продуктів. Цей тип торгівлі можна побачити у випадку постачальника сировини та компанії, яка імпортує сировину та базується в іншій країні.

Міжгалузева торгівля належить до методу торгівлі, у якому сторони із двох країн обмінюються товарами, які не виробляються у жодній із країн. Наприклад, країна, яка має нафту, може експортувати нафту в країну, яка не має нафтових родовищ, і тому вона не може виробляти нафту.

Країна призначення, у свою чергу, може експортувати яблука до нафтовидобувної країни. У нафтовидобувній країні може не бути відповідної погоди для вирощування яблук. У цьому випадку між двома країнами відбулася міжгалузєва торгівля, оскільки предмети, якими обмінювалися, були предметами, які не могли бути виготовлені або вироблені в жодній країні. Іноді причини, через які країни не можуть виробляти товари, можуть включати відсутність технічних можливостей для виробництва товару або нестачу сировини [10].

Залежно від типу продукції, що реалізується на світовому ринку, виділяють міжнародну торгівлю інженерно-консультаційними послугами, сировинними товарами, готовою продукцією, продукцією в розібраному вигляді, продовольчими товарами та продукцією широкого споживання, викуп застарілої продукції, оренду машин та обладнання, будівництво об'єктів «під ключ», операції з давальницькою сировиною та інше [11].

Особливу увагу потрібно приділити видам міжнародної торгівлі, які систематизують за певними напрямками. Основні форми міжнародної торгівлі більшість науковців систематизують за такими напрямками (рис. 1.1):

- за специфікою регулювання;
- за специфікою предмета торгівлі;
- за специфікою взаємодії суб'єктів;
- за кількістю предметів;
- за кількістю сторін;
- за стадіями процесу;
- за територіальним охопленням;
- за структурою зв'язків;
- за організаційною формою;
- за об'єктами зв'язків [12].

Вважаємо за потрібне розглянути докладніше дану класифікацію, яка узагальнює та надає повне розуміння видів міжнародної торгівлі.

Так, за специфікою регулювання виділяють звичайну торгівлю, торгівлю з режимом найбільшого сприяння, преференційну та дискримінаційну торгівлю.

Звичайна торгівля – це регулювання здійснюється у повній відповідності до національного законодавства, заснованому на відсутності державної монополії на зовнішню торгівлю та на праві на цю торгівлю фізичних та юридичних осіб та державних установ [12].

Режим найбільшого сприяння — це домовленості, у яких кожна країна, яка входить до угоди, зобов'язується надавати іншій країні щонайменше сприятливі умови у сфері економічних, торгових та інших відносин, ніж вона надає чи надасть у майбутньому будь-якій третій державі. Цей режим передбачає надання митних пільг, а також переваг щодо внутрішніх податків та зборів, якими оподатковується виробництво, обробка та обіг імпортованих товарів [12].

Преференційна торгівля — угоди між країнами щодо надання більш сприятливих умов торгівлі один одному, ніж вони надають третім країнам [12].

Дискримінаційна торгівля виникає внаслідок застосування у торговельно-економічних відносинах жорстких обмежувальних заходів (ембарго, торговельний бойкот, торговельна блокада) чи інших інструментів, що дискримінують права торгового партнера.

За специфікою предмета виділяють торгівлю сировинними, промисловими товарами, готовою продукцією, послугами та інтелектуальної праці.

Рисунок 1.1 – Форми (види) міжнародної торгівлі [12]

За формами взаємодії суб'єктів виділяють традиційну, компенсаційну (зустрічну), біржову торгівлю та торгівлю за кооперацією.

Традиційна торгівля означає експорт та імпорт товарів, які не обумовлені коопераційними зв'язками та зобов'язаннями та регулюються договорами міжнародної купівлі-продажу товарів.

Торгівля за кооперацією передбачає укладання контрактів, що пов'язують виробничі процеси незалежних фірм. Залежно від ступеня інтеграції розрізняють виробничу, збутову, виробничо-збутову та торгівлю у складі консорціумів [12].

Зустрічна торгівля - різновид зовнішньоторговельних операцій, що характеризується взаємною закупівлею експортером та імпортером товарів один у одного.

Біржова торгівля - це торгівля товарами та фінансовими інструментами за посередництва бірж у заздалегідь визначеному місці та у певний час за встановленими біржею правилами.

За кількістю товарів, що є предметами товарообміну, виділяють однопредметну та багатопредметну торгівлю [12].

За кількістю учасників міжнародних торговельних відносин виділяють двосторонню та багатосторонню торгівлю.

Двостороння торгівля - торгівля між двома країнами відповідно до торгових договорів між ними та системою взаємних розрахунків. Багатостороння торгівля – міжнародна торгівля між кількома країнами.

По стадіях процесу виробництва розрізняють виробничу та комерційну торгівлю. Міжнародна торгівля на стадії виробничого процесу – це торгівля сировинними товарами різного ступеня переробки, напівфабрикатами власного виробництва. Комерційна торгівля є завершальною стадією виробничо-технологічного процесу і є комплекс операцій зі збуту та реалізації готової продукції покупцю [12].

Розрізняють також інші критерії класифікації видів міжнародної торгівлі, наприклад:

— міжнародна торгівля за територіальним охопленням (локальна, регіональна, міжрегіональна, глобальна);

— за структурою зв'язків між суб'єктами торгівлі (внутрішньофірмова, внутрішньогалузева, міжгалузева, горизонтальна, вертикальна) та інші [12].

Підсумовуючи вищезазначене, міжнародна торгівля поділяється на різноманітні види та підвиди за певними напрямками та специфікою. Незважаючи на те, що не існує єдиної узагальненою класифікації її видів, міжнародна торгівля дозволяє країнам розширювати свої ринки та отримувати доступ до товарів та послуг, які інакше були б недоступні всередині країни, за допомогою багатьох форм та методів.

1.3 Ключові показники розвитку міжнародної торгівлі

Рівень розвитку міжнародної торгівлі визначається за допомогою основних економічних показників, які значна кількість науковців виділяють у свої роботах, а саме:

- зовнішньоторговельний оборот або сума вартості експорту (вивезення товарів, робіт, послуг, результатів інтелектуальної діяльності, у т.ч. виняткових прав на них, з митної території країни за кордон без зобов'язання їх зворотного ввезення) та імпорту (ввезення товарів, робіт, послуг, результатів інтелектуальної діяльності, зокрема). Фактично обсяги експорту та імпорту є основою для розрахунку інших показників розвитку міжнародної торгівлі та можуть вимірятися як у грошовому вираженні, так і в кількісному. Зовнішньоторговельний оборот вимірюється у грошах і характеризує обсяг зовнішньої торгівлі окремих країн, економічних угруповань (1.1) [14, 15].

$$\text{ЗТО} = \text{Е} + \text{І} \quad (1.1),$$

де ЗТО – зовнішньоторговельний оборот,
Е – обсяг експорту (у вартісних одиницях),
І – обсяг імпорту (у вартісних одиницях).

- зовнішньоторгове сальдо або вартісна різниця між експортом та імпортом. Сальдо може бути позитивним (активним) або негативним (пасивним) в залежності від того, чи перевищує експорт за своєю величиною імпорт або навпаки. Міжнародні фінансові інститути, зокрема МВФ, рекомендують національним економікам прагнути активного зовнішньоторговельного сальдо [14, 15].

– експортна та імпортна квоти або частка експорту та імпорту у ВВП на душу населення. У міжнародних зіставленнях експортна та імпортна квота використовується як для характеристики рівня інтенсивності зовнішньої торгівлі країни, та й для оцінки рівня відкритості національного господарства, участі у міжнародному поділі праці. Розраховується за такими формулами (1.2):

$$K_e = \frac{E}{\text{ВВП}} * 100\%; K_i = \frac{I}{\text{ВВП}} * 100\% \quad (1.2),$$

де $K_e \setminus K_i$ - квота експортна/імпортна,
E/I - річний обсяг експорту/імпорту країни,
ВВП – ВВП країни за аналогічний період.

У міжнародних зіставленнях експортна квота часто також називається коефіцієнтом відкритості економіки та розраховується як груп країн, так і окремих країн [15].

Обсяг експорту, імпорту чи зовнішньоторговельного обороту на душу населення (1.3):

$$E_d = \frac{E}{\text{Ч}}; I_d = \frac{I}{\text{Ч}}; ЗТО_d = \frac{ЗТО}{\text{Ч}} \quad (1.3),$$

де E_d – експорт на душу населення,
 I_d – імпорт на душу населення,
ЗТО_d – зовнішньоторговельний оборот на душу населення,
E – вартість національного експорту за рік,
I – вартість національного імпорту за рік,
ЗТО – зовнішньоторговельний оборот країни за рік,
Ч - чисельність населення країни на відповідний рік.

– зовнішньоторговельна квота чи відношення суми обсягів експорту та імпорту країни до її ВВП (див. формулу 1.4). Цей показник характеризує обсяг зовнішнього

товарообігу будь-якої країни з країною-партнером (індивідуальна квота) або з багатьма країнами (глобальна квота) [15].

$$K_{зт} = \frac{(E+I)*0,5}{ВВП} * 100\% \quad (1.4),$$

де $K_{зт}$ - зовнішньоторговельна квота,
 E, I - обсяг відповідно експорту та імпорту країни за певний рік,
 $ВВП$ – $ВВП$ країни за аналогічний період.

Міжнародна торгівля є сукупним обсягом торгівлі всіх країн світу. Головним показником динаміки світової торгівлі є світовий товарообіг – підсумовування обсягів експорту та імпорту всіх країн. До групи показників міжнародної торгівлі включені також темпи зростання її обсягів порівняно з попереднім роком, географічна та товарна структура, умови торгівлі [14]. Але водночас, крім основних показників, існує велика сукупність показників розвитку міжнародної торгівлі, поділених сім основних груп, які ширше характеризують міжнародну торгівлю й у цілому зовнішньоекономічні зв'язку країни. На дані класифікацію показників посилаються більшість вчених, а саме: обсягу (абсолютні), результуючі, структурні, інтенсивності, ефективності, динаміки та зіставлення (рис. 1.2) [15, 16].

Перша група є основою системи показників до якої відносять: експорт, реекспорт, імпорт, реімпорт, зовнішньоторговельний обіг, генеральна торгівля, спеціальна торгівля та фізичний обсяг торгівлі. Також одним із важливих показників цієї групи є фізичний обсяг зовнішньої торгівлі – оцінка експорту чи імпорту товарів у постійних цінах одного періоду (зазвичай, року), отримання інформації про рух товарної маси без впливу коливання цін. Індекс фізичного обсягу розраховується за такою формулою (1.5) [16]:

$$I_{фo} = \frac{\sum q_1 P_0}{\sum q_0 P_0} \quad (1.5),$$

де $I_{фo}$ – індекс фізичного обсягу,
 P_0 – ціна товару в базисному періоді,
 q_1 – кількість товару в періоді дослідження,
 q_0 – кількість товару в базисному періоді.

Рисунок 1.2 – Система показників розвитку міжнародної торгівлі [16]

До другої групи показників, яка має назву результуючі показники **відносять** сальдо торгового балансу, сальдо балансу послуг, сальдо балансу поточних операцій, індекс стану платіжного балансу, індекс «умови торгівлі», індекс концентрації експорту, коефіцієнт імпортової залежності країни, що сукупно характеризують стан зовнішньої торгівлі за критерієм збалансованості експорту та імпорту, ефективності та місця країни у світовій торгівлі [15, 16].

Сальдо (від італ. Saldo - розрахунок, залишок) – різниця між грошовими надходженнями та витратами за певний проміжок часу (1.6).

$$St = Et - It \quad (1.6),$$

де St – сальдо торгового балансу або балансу послуг,
 Et – вартість товарного експорту або експорту послуг,
 It – вартість товарного імпорту або імпорту послуг.

Якщо експорт (надходження) перевищує імпорт (платежі), то сальдо позитивне, а торговельний баланс активний. Якщо ж експорт (надходження) менший за імпорт (платежі), то сальдо негативне, а торговельний баланс пасивний. Рівність експорту та імпорту утворює нульове сальдо балансу, а сам баланс у таких випадках називається чистим або нетто-балансу. Аналогічно розраховуються й інші показники [15, 16].

Сальдо балансу поточних операцій – показують результат зовнішньоторговельних операцій та абсолютний розмір різниці між експортом та імпортом (1.7) [15, 16].

$$Спо = Епо - Іпо \quad (1.7),$$

де Спо – сальдо балансу поточних операцій,
Епо – надходження за статтями балансу поточних операцій,
Іпо- платежі за статтями балансу поточних операцій.

Абсолютні розміри сальдо торговельного балансу, балансу послуг або балансу за поточними операціями – індекси стану балансу – дають можливість лише ранжувати країни за цим показником. Порівнювати ж розміри сальдо країнами некоректно через те, що країни мають різні економічні та експортні потенціали. У такому разі доречно використовувати індекс стану балансу, який ще називають індексом покриття експортом імпорту (коефіцієнтом покриття імпорту експортом) (1.8) [15]:

$$I_{I/E} = \frac{E}{I} * 100\% \quad (1.8),$$

де E та I – відповідно вартість експорту та імпорту.

Якщо індекс менше 100, то торговий баланс має негативне сальдо, і якщо перевищує 100, він має позитивне сальдо [15].

Індекс «умови торгівлі» - відношення експортних цін країни до імпортних цін. Індекс "умови торгівлі" є одним із показників, що характеризує зміну становища країни у світовій торгівлі. Якщо розглядати випадок, коли країна експортує та імпортує один товар, то умови торгівлі показують, скільки товару А отримує країна

за кожен одиницю проданого товару В. Якщо індекс розраховується за великою сукупністю товарів, то він визначається як співвідношення індексів експортних та імпорتنних цін. Для цього розраховується індекс експортних та імпорتنних цін окремо за формулою [15]:

$$P_x = \sum_{i=1}^n x_i p_i \quad (1.9),$$

де P_x – індекс експортних/експортних цін,
 x_i – частка кожного товару в загальній вартості експорту/імпорту в базовому році,
 p_i – відношення поточної експортної/ імпорتنної ціни на цей товар до ціни в базовому році.

Остаточно індекс «умови торгівлі» розраховується як співвідношення двох індексів [15]:

$$I_{ут} = \frac{P_E}{P_I} \quad (1.10),$$

де $I_{ут}$ – індекс «умови торгівлі»,
 P_E – індекс експортних цін (в одиницях національної чи іншої валюти),
 P_I – індекс імпорتنних цін.

Коефіцієнт імпорتنної залежності країни - відношення обсягу імпорту певного товару до обсягу його споживання в країні. Імпорتنну залежність можна охарактеризувати як залежність країни від зовнішнього ринку в будь-яких товарах або їх групах внаслідок відсутності в країні необхідних для виробництва потужностей, сировини, кваліфікованих кадрів або з причин економічного та політичного характеру [15].

Коефіцієнт імпорتنної залежності (Z_i) розраховується за такою формулою (1.11) [15]:

$$Z_i = \frac{I_{ij}}{P_{ij}}, \quad (1.11)$$

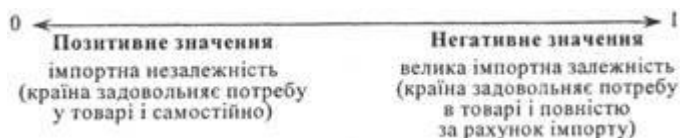
де I_{ij} - обсяг імпорту і-го товару до країни j ,
 P_{ij} – обсяг споживання (реальна ємність ринку) і-го товару країни j .

Обсяг споживання, у свою чергу, розраховується за такою формулою (1.12) [15]:

$$P_{ij} = Q_{ij} + I_{ij} - E_{ij} \quad (1.12),$$

де O_{ij} – обсяг виробництва i -го товару в країні j ,
 I_{ij} – обсяг імпорту i -го товару в країну j ,
 E_{ij} – обсяг експорту i -го товару з країни j .

Значення коефіцієнта розміщують у межах:

Індекс чистої торгівлі – показує по кожному з товарів рівень перевищення експорту над імпортом (за позитивного значення) або рівень перевищення імпорту над експортом (за негативного значення) (1.13) [15]:

$$NT = \frac{(E_i - I_j)}{(E_i + I_j)} \quad (1.13),$$

де NT – показник чистої торгівлі,
 E_i - експорт товару i ,
 I_j – імпорт товару j .

Значення індексу розміщують у межах:

«-1» і «1» відповідно є екстремальними. Інші негативні значення демонструють ступінь перевищення імпорту над експортом, інші позитивні – відповідно ступінь перевищення експорту над імпортом [15].

Третя група показників характеризує експортні та імпорتنі товарні потоки за такими ознаками, як товарний склад та регіональна спрямованість.

Товарна структура експорту – це систематизація за певними ознаками сукупності товарів, що вивозяться з країни, а товарна структура імпорту - відповідно систематизація за певними ознаками сукупності товарів, що ввозяться до країни чи групи країн. Таким чином, товарна структура експорту може розраховуватися для країни, групи країн, усіх країн світу, а товарна структура імпорту – за окремими країнами та групами країн. При структуризації товарного потоку можна використовувати такі ознаки, як походження, призначення і рівень обробки товарів [15, 16].

Індекс диверсифікації експорту – індекс відхилення товарної структури експорту країни від структури світового експорту. Використовується, зазвичай, визначення відмінностей у структурі зовнішньої торгівлі країн, експорт яких досить різнобічний [15, 16].

До четвертої групи показників інтенсивності міжнародної торгівлі відносять: обсяг зовнішньої торгівлі (або експорту, або імпорту окремо) на душу населення країни та відношення експорту (або імпорту, або зовнішньоторговельного обороту окремо) до валового внутрішнього продукту (ВВП) країни. Детальна характеристика даних показників нами була наведена вище [15, 16].

П'ята група – це показники ефективності зовнішньої торгівлі. Розрахунок економічної ефективності здійснюється шляхом зіставлення досягнутого економічного результату (ефекту) із витратами ресурсів отримання цього ефекта. Так, на макроекономічному рівні під економічною ефективністю зовнішньої торгівлі мається на увазі ступінь економії національної праці, що досягається країною шляхом участі у зовнішньоторговельному обміні [15, 16].

Макроекономічний показник ефективності зовнішньоторговельного обороту (1.14):

$$E_{\text{ЗТО}} = \frac{V_i}{V_E} \quad (1.14),$$

де $E_{\text{ЗТО}}$ – ефективність зовнішньоторговельного обороту,
 V_i – економія витрат у результаті імпорту,
 V_e – національні витрати на експорт.

Для національної економіки в цілому важливо, щоб національні витрати на експорт (V_e) були менші на розмір економії витрат внаслідок імпорту (V_i). Тільки в цьому випадку країна економить національну працю, беручи участь у міжнародному товарообміні [15, 16].

Макроекономічний показник ефективності експорту (1.15):

$$E_E = \frac{V_E}{V_E} \quad (1.15),$$

де E_e – ефективність національного експорту,

V_e – валютна виручка від експорту товарів та послуг,
 B_e – національні витрати на експорт.

Макроекономічний показник ефективності імпорту (1.16):

$$E_i = \frac{V_i}{B_i} \quad (1.16),$$

де E_i – ефективність національного імпорту,
 E – економія витрат у результаті імпорту,
 V_i – валютні витрати на імпорт.

У шостій групі показників зазначені показники динаміки розвитку міжнародної торгівлі – це будь-який із розглянутих вище показників, зміни якого (темпи зростання, темпи приросту) досліджуються за певний період [15, 16].

До останньої сьомої групи відносяться показники зіставлення – це кожен із розглянутих вище показників, який можна порівняти з аналогічним показником іншої країни (регіону чи світу загалом) [15, 16].

Таким чином, більшість із цих показників є показниками платіжного балансу, які дозволяють визначити, як міжнародна торгівля впливає на доходи та витрати країни. Показник умов торгівлі відображає пропорції обміну вітчизняних товарів на іноземні та дозволяє визначити вигідність торгівлі для країни. Показники обсягів експорту/імпорту з розрахунку на одну особу, а також експортної, імпортної та зовнішньоторговельної квот характеризують міру експорту – та імпортоорієнтованості національної економіки, її участі у міжнародній економічній діяльності.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН, КЛЮЧОВІ ПРОБЛЕМИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ

2.1 Аналіз сучасної товарно-географічної структури міжнародної торгівлі

Для того щоб докладніше вивчити закономірності процесів міжнародної торгівлі, розглянемо її характерні риси та особливості розвитку, починаючи зі світової кризи 2008-2009 років, що дасть нам більш повний звіт про стан та структуру міжнародної торгівлі.

З листопада 2008 до липня 2009 року світова торгівля обвалилася настільки сильно та стрімко, що під час Великої депресії для такого ж за масштабами спаду знадобилося майже два роки. Падіння було синхронним, раптовим і масовим як країн, так галузей (рис.2.1). Експорт більшості економік впав від 20 до 30% у річному вимірі, галузі стиснулися в середньому на 10-30% [18, 20].

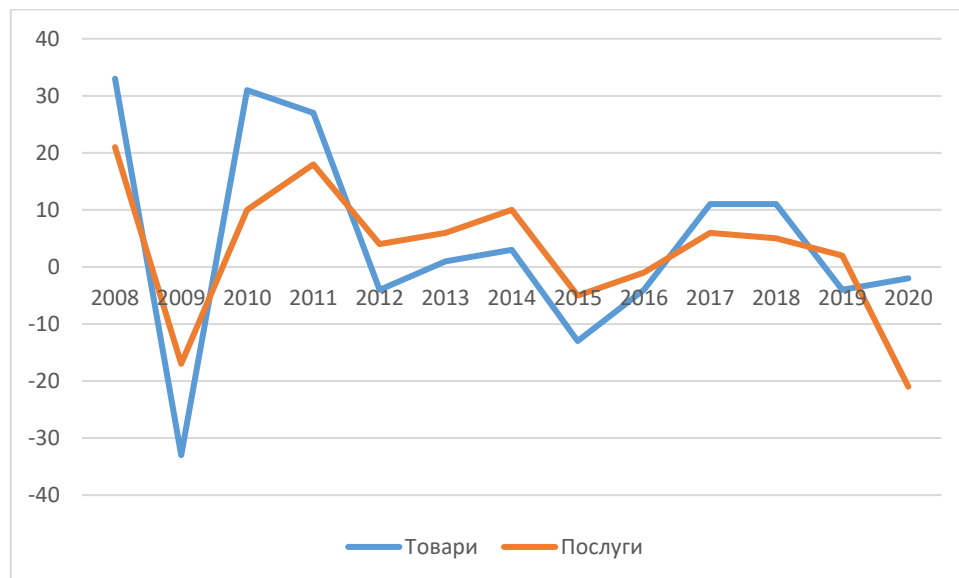

Рисунок 2.1 – Динаміка міжнародної торгівлі товарами та послугами за 2008-2020 рр., % [20]

Починаючи з 2010 року, міжнародна торгівля поступово почала розвиватися та майже повернулася на докризовий рівень, що характеризулося зростанням обсягу світового товарообміну. У 2011 році міжнародна торгівля товарами збільшилася на 14% відносно 2010 року. Однак у наступні три роки вона демонструвала дуже повільний розвиток [18]. У період між 2012 та 2014 роками тенденція міжнародної торгівлі показує мінімальне зростання та потім спад у 2015 та 2016 роках та, нарешті, потужний підйом у 2017 та 2018 роках. Після тривалого періоду нестабільності обсяг світової торгівлі зріс приблизно на 10% у 2017 та 2018 роках, досягнувши 25 трлн дол США [19].

Обвал міжнародної торгівлі у 2015 році більш, ніж на 12% порівняно з невисоким рівнем 2014 року багато в чому пов'язаний із різким падінням цін на нафту та деякі інші сировинні товари, а також зі зниженням курсів більшості національних валют по відношенню до долара США. За фізичним обсягом міжнародна торгівля у 2015 році залишалася у невеликому плюсі – близько 2,5% [21]. Протягом 2017 року впевнене зростання міжнародної торгівлі було зумовлене насамперед тенденцією до підвищення цін на сировинні товари (відновленням цін на нафту) та незначним зниженням курсу долара США. Крім того, відзначалося стійке зростання обсягу міжнародної торгівлі, головним фактором якого служило динамічне зростання світового виробництва, що допомогло стимулювати значні інвестиції в економічне зростання (рис. 2.2) [19]. У період між 2011 та 2014 роками цей показник зупинився на рівні близько 30%, а потім скоротився у 2015 та 2016 роках — ці два роки часто називають періодом деглобалізації. Надалі цей показник почав зростати, досягнувши пікових рівнів у 2018 році.

Незважаючи на негативну тенденцію розвитку міжнародної торгівлі у 2016 році, світовий експорт усіх основних товарних груп показав зростання: сільськогосподарська продукція збільшилася на 16,79%, паливо та продукція гірничодобувної промисловості – на 36%, промислові товари – на 20,19% (рис. 2.3).

Зростання експорту багато в чому обумовлено високими цінами на енергоносії, у зростанні імпорту ж велику роль відіграють країни Азії.

Рисунок 2.2 – Тенденції розвитку світової торгівлі у 2008-2021 рр., % [22]

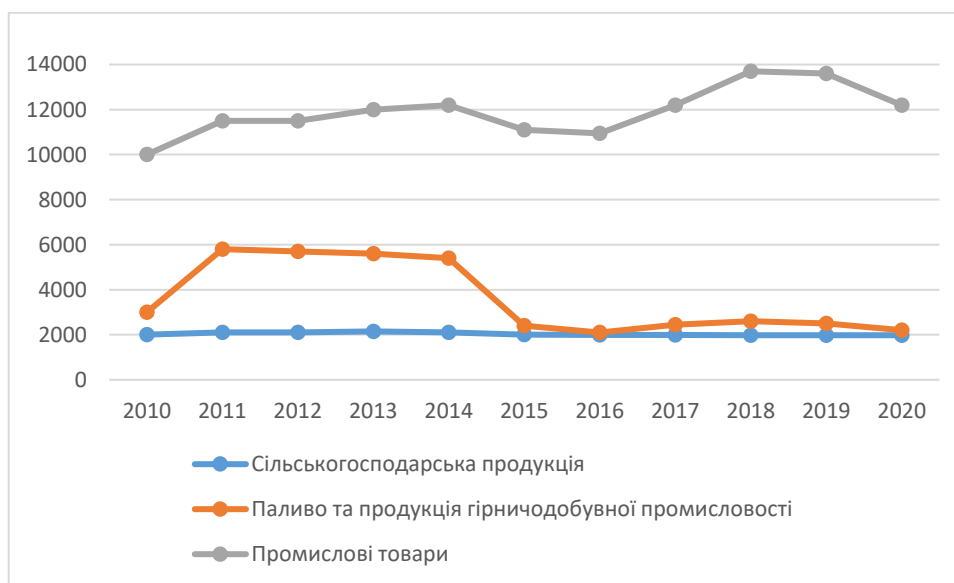

Рисунок 2.3 – Динаміка світового експорту основних товарних груп за 2010-2020 рр., млн. дол. США [20]

За період із 2010 по 2019 років для світової торгівлі характерна динамічність розвитку обміну послугами (рис. 2.1). За зазначений період темпи зростання міжнародної торгівлі послугами виявились більшими за темпи зростання торгівлі товарами. З 2010 року показники торгівлі послугами збільшилися на 50,83%, показники обміну товарами зупинилися на 27,77%. Більш висока динаміка розвитку торгівлі у сфері послуг була пов'язана з тим, що вона менш схильна до коливань кон'юнктури ринку і безпосередньо не торкається торговими заходами, націленими на звичайні товари. Частка сфери послуг у структурі економіки країн збільшувалася і як наслідок торгівля послугами дедалі більше посилювала свої позиції на міжнародному ринку [18, 20].

Кінець 2019 року та початок 2020 року ознаменувалися глобальною кризою світової економіки. Більшою мірою він пов'язаний з пандемією вірусу COVID-19, що вибухнула, по всьому світу. Вплив COVID-19 на міжнародну торгівлю посилює волатильність, що спостерігалася протягом останнього десятиліття. На даний момент він серйозно впливає на міжнародну торгівлю і в цілому на економіку. Відношення міжнародної торгівлі до світового виробництва з тих пір має тенденцію до зниження (рис. 2.2) [22]. Ця ситуація є безпрецедентне порушенням процесів глобальної економіки та світової торгівлі, оскільки по всьому світу відбувається стрімке скорочення виробництва та споживання [18].

У 2020 році вартість світової торгівлі товарами та послугами склала 22 трлн. дол. США, що на 12 % менше порівняно до 2019 року (рис. 2.3). Вартість експорту товарів знизилася на 7,7%, а експорту послуг – на 21%. Обсяг світової торгівлі у 2021 році виріс до рекордно високого рівня – 28,5 трлн дол. США. Загалом у 2021 році за товарами зростання склало 27%, за послугами – 17%. Порівняно з показником до пандемії (2019 рік) обсяг торгівлі зріс на 13%, до 2020 року приріст становив 25% [19, 22, 23].

У міру того, як підприємства пристосовувалися до нових умов праці після активної фази пандемії COVID-19, торгівля товарами (переважно промисловою

продукцією) почала поживлятися у четвертому кварталі 2020 року, але не у всіх регіонах та галузях [24].

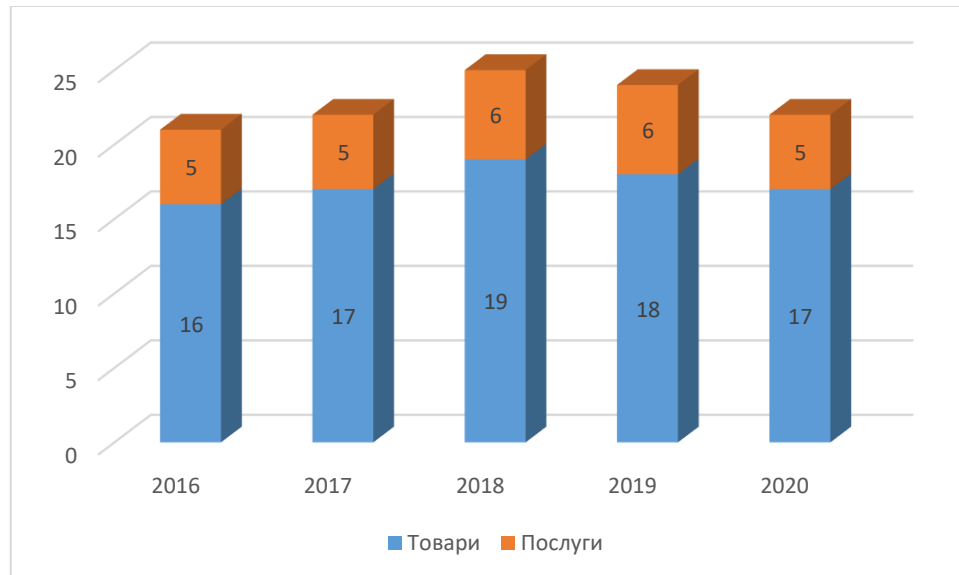

Рисунок 2.3 – Динаміка обсягів світової торгівлі товарами та послугами у 2016-2020 рр., трлн дол США [24].

Найбільший спад вартості обсягу торгівлі товарами у 2020 році був на Близькому Сході (-22 %), Африці (-16 %), СНД (-14,9 %), Центральній та Південній Америці (-9,8 %), потім слідує Північна Америка (-9,8 %) та Європа (-6,6%). У порівнянні з іншими регіонами Азія найменше постраждала від спаду як вартості, так і обсягу торгівлі товарами (-4,0% та -0,5% відповідно).

Найбільшим експортером торгівлі товарами у 2020 році залишався Китай (табл. 2.1). Китай експортував товарів на суму 2591 млрд. дол. США, частка становила 14,7% в загальному обсязі експорту (12% – у 2019 році)

Таблиця 2.1 – Топ-10 експортерів та імпортерів товарів в світі, 2020 рік [20]

Місце	Країна-експортер	Обсяги,млрд дол.США	Частка, %	Країна-імпортер	Обсяги,млрд. дол.США	Частка, %
1	2	3	4	5	6	7
1	Китай	2591	14.7	США	2408	13,5
2	США	1432	8,1	Китай	2056	11,5
3	Німеччина	1380	7.8	Німеччина	1171	6,6

Продовження таблиці 2.1

1	2	3	4	5	6	7
4	Нідерланди	674	3,8	Великобританія	635	3,6
5	Японія	641	3,6	Японія	635	3,6
6	Гонк Конг, Китай	549	3,1	Нідерланди	597	3,4
7	Республіка Корея	512	2,9	Франція	582	3,3
8	Італія	496	2,8	Гонконг, Китай	570	3,2
9	Франція	488	2,8	Республіка Корея	468	2,6
10	Бельгія	419	2,4	Італія	423	2,4
	Всього	17583	100		17812	100

Серед проаналізованих країн, Китай єдиний зафіксував зростання експорту порівняно з 2019 роком (крім Гонконгу, але це фактично реекспортна продукція, вироблена в Китаї). Стрімкому відновленню китайського експорту сприяло те, що саме Китай виробляє багато товарів, які в умовах пандемії мають всесвітній попит - медичне обладнання, наприклад, захисні маски, або ноутбуки та монітори для роботи в домашніх умовах. Серед найбільших економік світу найбільше скорочення експорту зафіксовано у Франції (14%), США (13%), Японії (9%) [20, 24]. Найбільше зниження імпорту відбулося в Японії (12%), в Південній Кореї (11%), Бельгії (11%), Нідерландах (9%). Особливо несприятлива ситуація з торговим балансом (по товарам) склалася в США і Франції (від'ємне сальдо збільшилося) [20, 24].

Експорт товарів у більшості великих країн у 4 кварталі 2021 року вже значно перевищував показники 2019 року: постачання з Китаю зросло за рік на 43% (імпорт при цьому збільшився на 32%), Бразилії — на 23% (імпорт — на 33%), США – на 12% (імпорт – на 20%), Євросоюзу – на 10% (імпорт – на 27%). Сумарний експорт країн, що розвиваються, рік до року зріс на 30%, тоді як поставки з розвинених країн удвічі менші — на 15%. Імпорт країн, що розвиваються, також збільшився значніше — на 26% проти 19%. Щодо 2019 року їхній експорт збільшився на 35%, у розвинених держав — на 19%. Імпорт — на 28% та 25% відповідно. За послугами аналогічне порівняння (за даними 3 кварталу), як і раніше, переважно показує падіння як

експорту, так і імпорту. Головний виняток – Індія, але на експорт ІТ-послуг вплив пандемії передбачувано виявився менш вираженим.

Значною мірою збільшення торгівлі у 2021 році пов'язане зі зростанням цін на сировинні товари. Зокрема, це торкнулося експорту енергоресурсів (приріст за рік на 97%), металів (плюс 41%) та продукції хімпromу (плюс 35%). За даними Світового банку, ціни на залізну руду минулого року в середньому були на 49% вищими, ніж роком раніше (досягнули максимуму з 2011 року), на алюміній — на 45% вищими (максимум з 2008 року) [25].

Економічні збої, викликані COVID-19, вплинули на міжнародну торгівлю у одних секторах сильніше, ніж у інших (рис. 2.4). Зокрема, нижча економічна активність у 2020 році призвела до зниження попиту на енергоносії і, отже, різкого скорочення торгівлі в енергетичних секторах. Серед промислових товарів пандемія найбільше торкнулася світового експорту автомобільної продукції, тоді як спостерігалось сильне зростання експорту текстилю. У зв'язку зі спросом на засоби особистого захисту, світовий експорт текстилю збільшився найбільше на групу промтоварів у 2020 році на 16,0% [26].

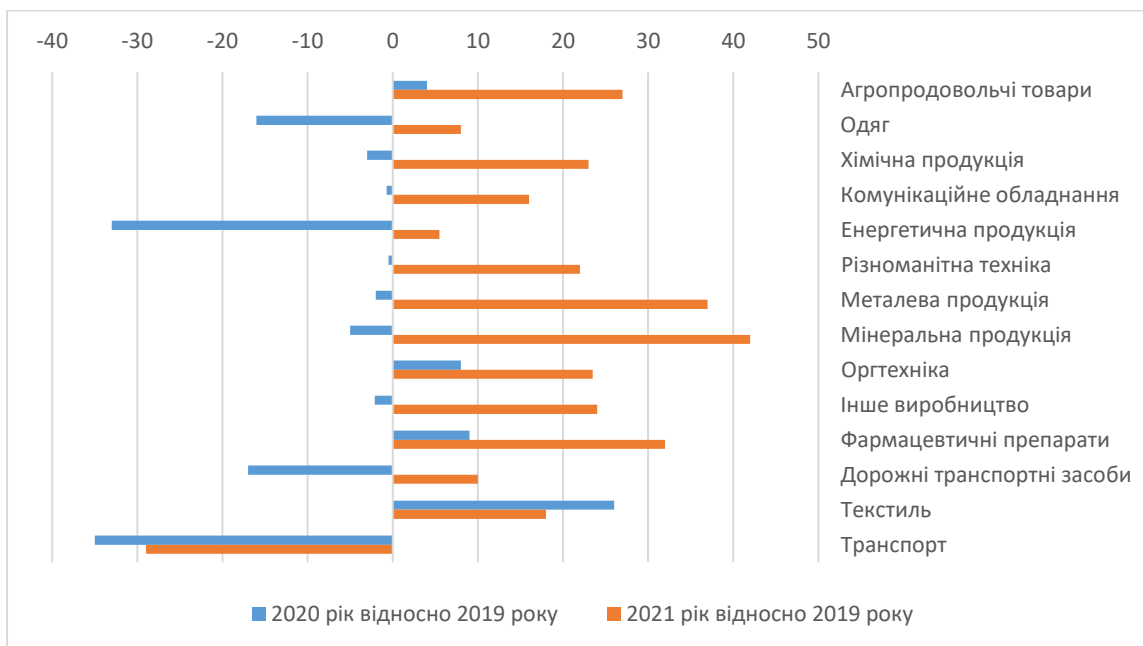

Рисунок 2.4 – Динаміка змін світової торгівлі відносно 2019 року по секторам, % [26]

Експорт автомобільної продукції постраждав від збоїв у виробничих процесах та слабого попиту у 2020 р., зменшившись на 16,3%. В 2020 році торгівля медичними товарами збільшилася на 16,3% (рис.2.5). У 2019 році коли пандемія лише починалася – на 4,7%. Торгівля медичними товарами збільшилася значно у 2020 році, найбільше зростає торгівля засобами індивідуального захисту (+47,2%) [20].

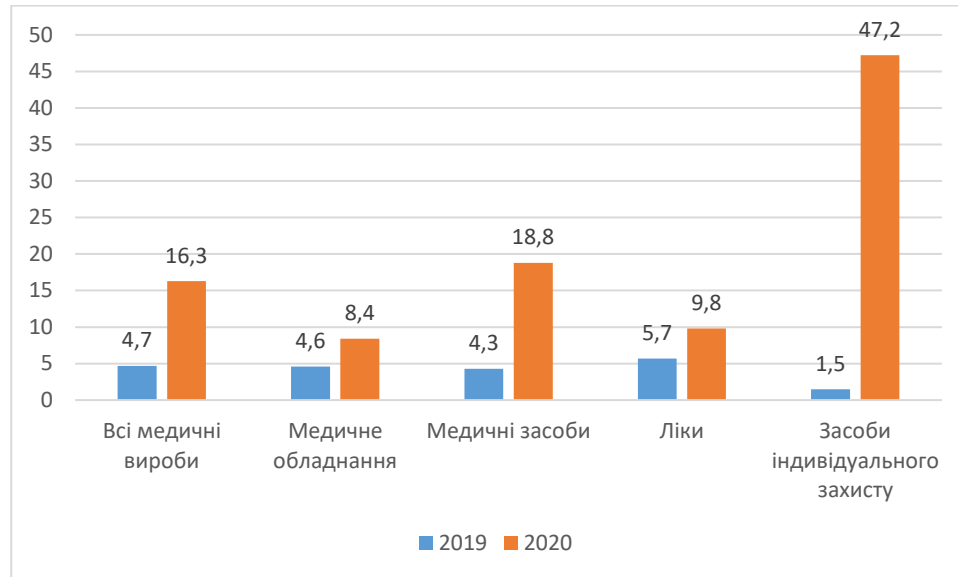

Рисунок 2.5 – Динаміка обсягів світової торгівлі товарами медичного призначення у 2019-2020 роках, % [20]

Незважаючи на пандемію, спостерігається зростання і в інших секторах міжнародної торгівлі: агропродовольчі товари, орхтехніка та текстиль. Дані за 2021 рік (рис.2.4) показують, що, за винятком транспортного сектора, торгівля протягом 2021 року відновилася у всіх секторах, здебільшого значно перевищивши допандемічний рівень. У випадку з металами та корисними копалинами вартість їхньої торгівлі зростає приблизно на 40 % у 2021 році порівняно з 2019 роком. Зростання вище середнього також спостерігається для сільськогосподарської продукції, хімікатів, машин, офісного обладнання та фармацевтичних препаратів. Торгівля в транспортних секторах залишається значно нижчою за середні показники

до пандемії навіть у 2021 році, в основному через різке скорочення торгівлі широкофюзеляжними літаками.

Згідно з дослідженням COT, вплив обмежень, пов'язаних із поширенням COVID-19, на торгівлю товарами та послугами відрізняється: сфера послуг постраждала найсерйозніше. Так, у 2 кварталі 2020 року торгівля послугами скоротилася на 30% порівняно із падінням на 23% для товарів за той самий період. У той час як обмеження призвели до скасування авіарейсів, відпусток за кордоном, харчування в ресторанах та культурних/розважальних заходів, попит на товари першої потреби зберігався у всіх великих економіках [20].

У дослідженні наголошується, що у сфері послуг найбільше постраждали галузі подорожей та транспорту. Частка транспорту та подорожей у загальному обсягу торгівлі послугами знизилася з 43% до 31% у 2020 році (рис. 2.6). Доля інших послуг, включаючи фінансові, юридичні, комп'ютерні та професійні послуги, збільшилася з 54% у 2019 році до 66% у 2020 році [20].

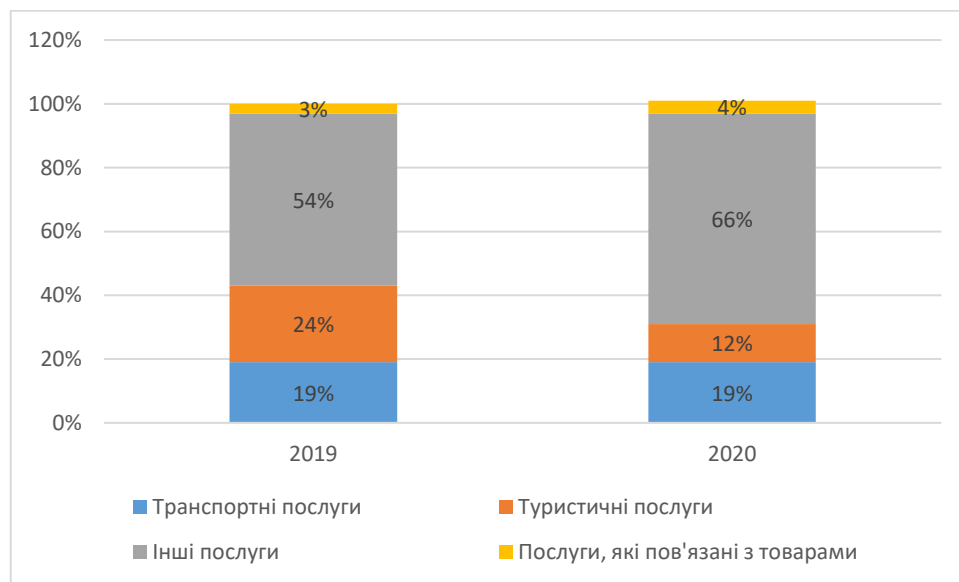

Рисунок 2.6 – Зміна структури світової торгівлі послугами у 2019-2020 роках, % [20]

Подорожі, включаючи туризм та супутні послуги, зменшились у 2020 році, оскільки були введені обмеження на поїздки через пандемію. Світовий експорт

туристичних послуг зменшився до 549 млрд. дол. США порівняно з 1 468 млрд. дол. США в 2019 році (рис. 2.7). [20]

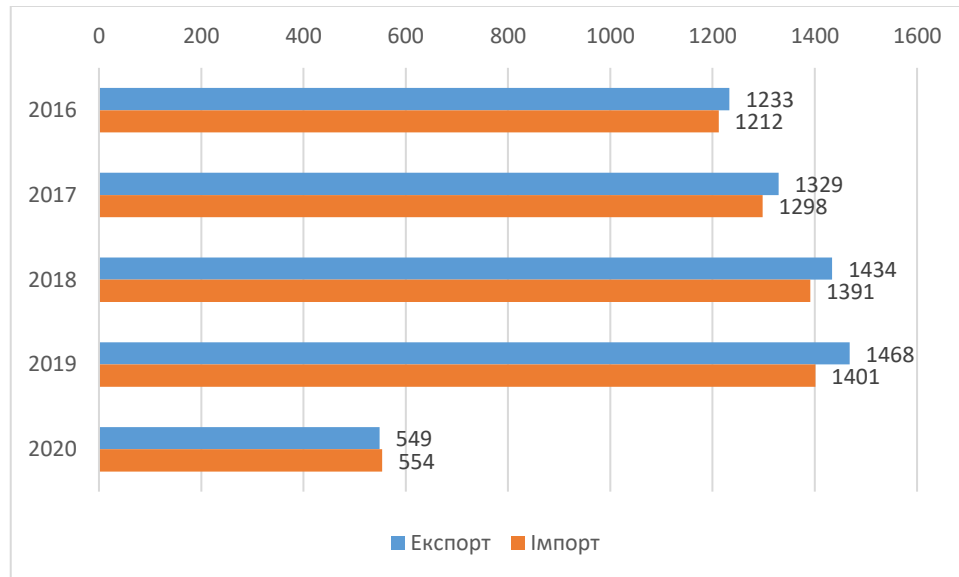

Рисунок 2.7 – Динаміка обсягів світової торгівлі транспортними та туристичними послугами у 2016-2020 роках, млрд дол США [20]

До топ-10 світових експортерів послуг (за вартістю та часткою у загальному експорті послуг) у 2020 році увійшли США, Великобританія, Німеччина, Китай, Ірландія, Франція, Індія, Сінгапур, Нідерланди, Японія (табл. 2.2) [20].

Таблиця 2.2 – Топ-10 експортерів та імпортерів послуг в світі, 2020 рік [20]

Місце	Країна-експортер	Обсяги, млрд дол.	Частка, %	Країна-імпортер	Обсяги, млрд дол.	Частка, %
1	США	684	13,9	США	436	9,5
2	Великобританія	339	6,9	Китай	378	8,2
3	Німеччина	305	6,2	Німеччина	307	6,7
4	Китай	278	5,7	Ірландія	296	6,4
5	Ірландія	262	5,3	Франція	232	5,0
6	Франція	245	5,0	Великобританія	201	4,4
7	Індія	203	4,1	Японія	183	4,0
8	Сінгапур	187	3,8	Сінгапур	172	3,8
9	Нідерланди	186	3,8	Нідерланди	169	3,7
10	Японія	156	3,2	Індія	153	3,3
	Всього	4914	100		4596	100

Тільки в Ірландії зафіксовано збільшення експорту послуг порівняно з 2019 роком (+ 6 %), у всіх інших країнах – спад, у тому числі найбільший у Нідерландах (-32%), Японії (-23%), США (-20%), Франції (-17%), Великобританії (-16%). В імпорті послуг у всіх проаналізованих країнах зафіксовано суттєвий спад, а найбільший у: Нідерландах (-36%), Франції (-26%), Великобританії (-24%), США (-23%), Німеччини, Сінгапурі (в кожній – на 17%) [20].

За січень-квітень 2021 року порівняно з аналогічним періодом 2019 року у більшості країн все ще фіксувалася тенденція до зниження експорту послуг загалом, у т.ч. в Австралії (-36%), Португалії (-35%), Угорщини (-32%), Італії (-25%), Японії (-22%), США (-19%), Великобританії. (-9 відс.), Франції (-7 відс.), Німеччини (-5 %). Тенденція до зростання була зафіксована в декількох країнах, в основному в Китаї (+25%), за яким слідує Сербія (+ 18%), Литва (+ 15%), Люксембург (+ 12%), Нідерланди (+ 10%), Польща (+ 9%), Естонія (+ 8%) та інші [20].

Пандемія та відновлення у 2021 році створили безпрецедентні проблеми для міжнародної торгівлі. Логістичні збої всіх видів, брак напівпровідникової та електротехнічної сталі та зростання цін на сировинні товари призвели до повної нестачі продуктів, затримок з доставкою та різкого зростання вартості доставки в умовах високого попиту та заходів, пов'язаних зі здоров'ям, щодо стримування пандемії [27].

Проте перспективи торгівлі, як і раніше, схильні до потенційних обмежень, і сьогодні в першу чергу - через військові дії на території України. Війна в Україні викликала негайні збої у світовій торгівлі і, ймовірно, вплине на її структуру. У короткостроковій перспективі цінові ефекти та дефіцит поширюються на економіки, залежніші від українського та російського експорту, особливо сировинних товарів, від нафти до корисних копалин та продуктів харчування [27].

Попередні дані вказують на особливу вразливість Африки. У 2018-2020 роках Африка імпортувала російської пшениці на 3,7 млрд дол США (32% від загального

обсягу) та ще 1,4 млрд дол США з України (12%). Відповідний імпорт становив відповідно 1,4 млрд. дол. США (29 %) та 0,5 млрд. дол. США (10%). Залежність окремих країн Африки та найменш розвинених країн від імпорту пшениці з Російської Федерації та України у багатьох випадках набагато вища (рис. 2.8) [27].

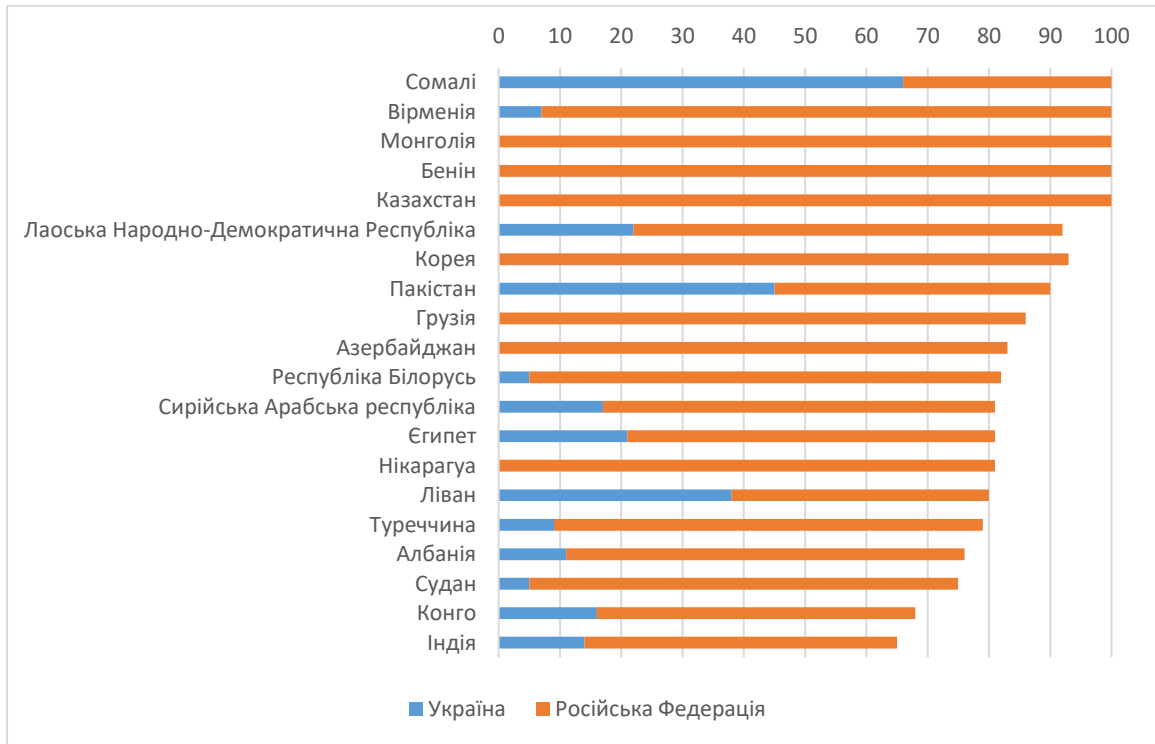

Рисунок 2.8 – ТОП 20 країн-імпортерів пшениці з України та Російської Федерації протягом 2018-2020 років, % [27]

У середньостроковій перспективі побоювання щодо геополітичної нестабільності, що триває, ймовірно, призведуть до реорганізації виробничо-збутових ланцюжків з метою зниження залежності від імпорту з країн, щодо яких можуть бути введені санкції. У міру того, як збої у ланцюжках створення вартості після пандемії зменшуються, лунають заклики до більш тісної подальшої торгової інтеграції через Атлантику та південну частину Тихого океану. Деякі стратегічно важливі виробничі процеси, такі як військова техніка, швидше за все, будуть «переоснащені». В цілому, ця ситуація цілком може мати довгострокові наслідки, оскільки великі фірми розглядають можливість скорочення своїх ланцюжків постачання та диверсифікації,

відмовившись від поточних постачальників. Війна та зростаюча геополітична напруженість посилюють цю ситуацію, оскільки багато ланцюжків поставок знову набувають стратегічних і військових ролей [27].

Таким чином, за останні 15 років міжнародна торгівля розвивалася за різними векторами, чому сприяли ряд позитивних та негативних факторів. Починаючи з 2017 року, спостерігалось зростання світової торгівлі за багатьма показниками, однак глобальна пандемія кардинально змінила її уклад і стала причиною зниження темпів обміну товарами та послугами по всьому світу. Незважаючи на рекордне відновлення показників міжнародної торгівлі до допандемічного рівня в 2021 році, війна на території України, яка почалася в лютому 2022 року, викликала збої як у світовій торгівлі, так і в економіці в цілому, і, ймовірно, вплине на її структуру.

2.2 Оцінка впливу пандемії на розвиток міжнародної торгівлі

Пандемія призвела світову торгівлю до великих втрат і негативно вплинула на тенденцію її розвитку. Під час пандемії деякі галузі мали вищий попит, ніж інші та змогли швидше відреагувати на такі реалії щоб підлаштуватися під потреби ринку. А виробництво транспортних засобів і машинного обладнання зіткнулися зі значними проблемами, пов'язаними із попитом і пропозицією. Підприємствам у всіх галузях потрібно було адаптуватися, починаючи із запровадження нових робочих процесів і закінчуючи пропонуванням нових продуктів або послуг, щоб урахувати мінливу споживчу поведінку. Як показала практика, найбільш довгостроковим а успішним рішенням був перехід компаній на електронну комерцію. Забезпечення присутності в Інтернеті стало ключем до обслуговування наявних клієнтів і залучення нових, що і досі є актуальним [28].

Пандемія коронавірусу призвела до скорочення торгівлі товарами на 8% та скорочення торгівлі комерційними послугами на 21% у річному обчисленні у 2020

році. Так, світовий експорт промислових товарів скоротився на 5,2% у 2020 році, тоді як загальний обсяг експорту товарів скоротився загалом на 7,7% [29].

Відповідно до дослідження, вплив обмежень, пов'язаних із поширенням COVID-19, на торгівлю товарами та послугами відрізняється. Як ми вже зазначали раніше, сфера послуг постраждала серйозніше. У дослідженні СОТ наголошується, що у сфері послуг найбільше постраждали галузі подорожей та транспорту. Інші галузі торгівлі послугами торкнулися нерівномірно. Так, сектори, які потребують фізичної праці людей на близькій відстані, такі як будівництво, а також особисті, культурні та рекреаційні послуги, різко скоротилися. Фінансові послуги, навпаки, продовжували зростати [29]. Варто зазначити, що торгівля медичними товарами у 2020 році зросла на 16,3% порівняно із зростанням на 4,7% у 2019 році, коли пандемія лише розпочиналася. Найбільше зросла торгівля засобами індивідуального захисту (+47,2%) [29].

На рисунку 2.9 можна побачити, що найменше зниження за показниками торгівлі товарами спостерігалось в Азії: зниження лише на 0,5% обумовлюється появою наслідків коронавірусних обмежень раніше, ніж у інших регіонах, і навіть ефективним управлінням у кризовій ситуації та найважливішою роллю регіону як глобального постачальника споживчих медичних виробів. При цьому товарообіг Китаю, найбільшого експортера товарів у 2020 році, становив 14% загального обсягу світової торгівлі порівняно з 12% у 2019 році [29].

Експорт товарів із найменш розвинених країн у 2020 році знизився на 12%, тоді як експорт комерційних послуг скоротився на 35%. Експорт товарів особливо постраждав від тридцяти відсоткового падіння цін на пальне, оскільки на паливо та продукцію гірничодобувної промисловості припадає близько половини товарного експорту найменш розвинених країн. У сфері послуг дані країни, як і багато інших, постраждали від обмежень на поїздки, оскільки доходи від туризму є для цих країн найбільшим джерелом надходжень від експорту послуг [29].

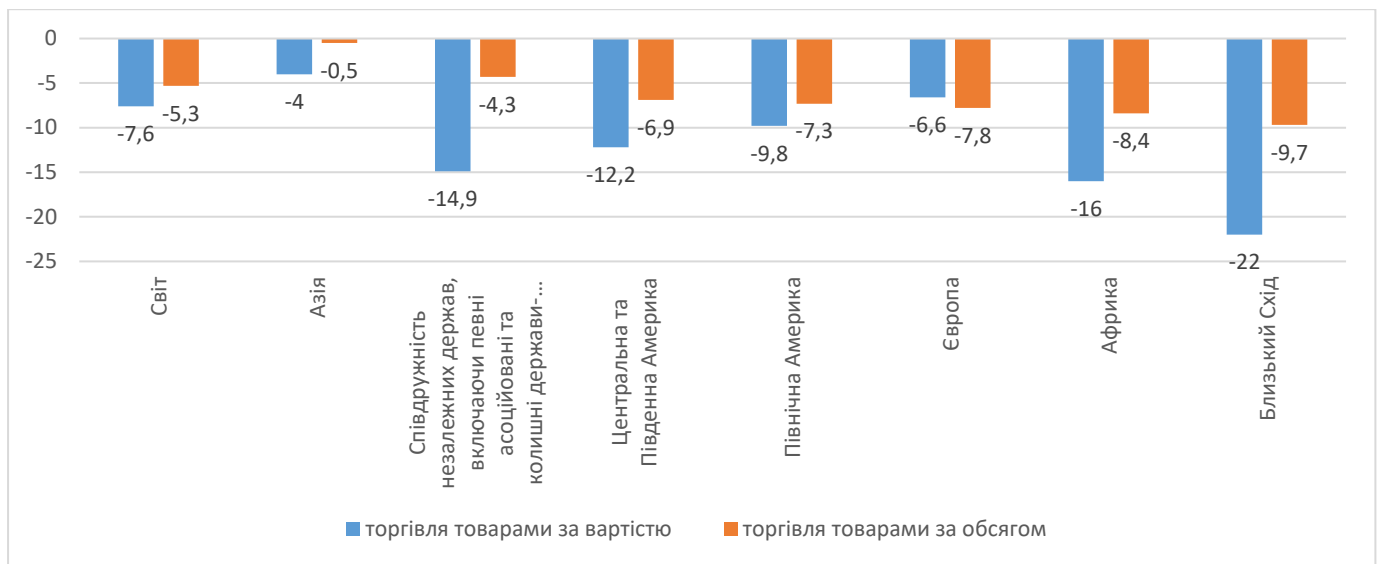

Рисунок 2.9 – Світова торгівля товарами за регіонами у 2020 році, % [20]

У міру того, як підприємства пристосовувалися до нових умов праці, а в останньому кварталі 2020 року розпочався випуск вакцин, обсяг торгівлі товарами відновився на 1% порівняно з його рівнем до пандемії у четвертому кварталі 2019 року.

Процеси відновлення торгівлі після пандемії вже різняться залежно від країн та регіонів. Обсяги експорту та імпорту товарів у 2021 році зросли до нових висот в Азії та повернулися до рівня, що існував до пандемії, у Європі та Північній Америці, але відстали у бідніших, менш промислово розвинених регіонах, таких як Африка та Близький Схід. Так, обсяги імпорту товарів зросли у річному обчисленні у всіх регіонах у першому кварталі 2021 року, за винятком Африки (-0,9%) та Близького Сходу (-2,7%). Автори дослідження зазначають, що відновлення торгівлі проходить найуспішніше в Азії та гірше в регіонах, які залежать від експорту природних ресурсів [20].

Також пандемія COVID-19, що призвела до різкого скорочення соціальних контактів та введення у багатьох країнах режиму ізоляції, показала важливість розвитку електронної комерції як фактора запобігання поширенню зараження. Для

боротьби з пандемією країни використовували рекомендації ВООЗ, залежно від рівня захворюваності у країнах поетапно вводили такі обмежувальні заходи:

1-й етап – вживання початкових заходів, закриття кордонів та обмеження пересування країнами;

2-й етап – оголошення пандемії;

3-й етап – введення режиму самоізоляції, перехід на онлайн-навчання та при можливості на віддалену роботу [9].

Обмеження мобільності, перехід до онлайн-роботи, введені для боротьби з поширенням вірусу, призвели до різкого зростання попиту на багато товарів та послуг. У Китаї, Німеччині, Великобританії та США в 2020 р. E-commerce зросла на 4–7 %. Згодом у Китаї та США зростання продажів дещо скоротилося, але все ж таки залишилося вищим за допандемічний рівень. Навіть у Латинській Америці, регіоні з найнижчим рівнем електронної комерції, всього за два місяці карантину споживачі на платформі Mercado Libre здійснили стільки покупок, скільки робили за рік.

На першому етапі обмежень споживачі купували медичне приладдя (маски) та дезінфікуючі засоби для рук. На другому етапі, після того, як була оголошена пандемія, почали запасати предмети першої необхідності, такі як засоби особистої гігієни та продукти, що швидко псуються, оскільки терміни тривалості урядових заходів щодо стримування епідемії були відносно невизначені. Зрештою, на третьому етапі – у самоізоляції – високим попитом на ринку стали користуватися технологічні товари, тренажери, розважальні та освітні послуги. Цей етап був тривалішим у країнах Північної та Південної Америки, де на тривалий період закривалися роздрібні магазини (місяць і більше), порівняно з країнами Азії та Європи, де режим ізоляції діяв нетривалий час.

Друга хвиля епідемії, що почалася наприкінці 2020 р., змусила багато країн знову посилити заходи зі стримування COVID-19. Пандемія негативно позначилася на світовій економіці загалом, але на електронну торгівлю вона справила стимулюючий вплив. Кількість онлайн-замовлень у роздрібній торгівлі зросла у

всьому світі, асортимент покупок багато в чому відповідав стадії пандемії. Зростання попиту викликало підвищення цін на багато товарів, деякі навіть зникли зі складів на короткий термін [9].

Скорочення ринкової пропозиції визначалося кількома чинниками. По-перше, виробництво в багатьох країнах скоротилося через закриття підприємств, по-друге, на швидкість доставки товарів, куплених онлайн, вплинуло закриття кордонів та скасування пасажирських рейсів, що значно знизило пропускну спроможність логістичних мереж та швидкість доставки транскордонних поштових відправлень. Також міжнародні транспортні та логістичні послуги постраждали від запровадження нових жорсткіших санітарних правил, які порушили терміни доставки сухопутних, морських та повітряних вантажів [6]. Фактори порушення ланцюжка поставок, дефіцит та сплески попиту сприяли раптовому зростанню цін в мережі Інтернет (включно з доставкою) для таких товарів, як комп'ютери, товари для дому та медичні товари. Порівняно з початком 2020 р. у квітні ціни на ці товари зросли на 5–10 % [30].

У 2020 та 2021 роках обсяг роздрібного продажу електронної комерції у всьому світі демонстрував тенденцію зростання і становив 4,2 трлн дол США та 4,9 трлн США відповідно. Прогнозується, що ця цифра зросте на 50% протягом наступних чотирьох років і до 2025 року досягне приблизно 7,4 трлн дол. США (рис. 2.10). Але зважаючи на останні події у світі, які пов'язані з російсько-українською війною прогнозовані дані можуть коригуватися [31].

У Європі у 2020 р. загальний оборот Інтернет-торгівлі становив 573 млрд євро, у тому числі транскордонного е-торгівлі (за винятком туризму) – 146 млрд євро, збільшившись на 35% порівняно з 2019 р [32].

Дані з 13 провідних компаній електронної торгівлі в 2020 р., десять з яких знаходяться в Китаї та США, свідчать про помітні зміни у становищі компаній, що надають послуги у сфері обслуговування пасажирів та подорожей. Всі вони зазнали різкого зниження продажів у грошах і відповідного зниження рейтингів. Наприклад,

Expedia опустилася з п'ятого місця у 2019 р. на 11-те у 2020 р., Booking Holdings – з шостого на 12-те, а Airbnb – з 11-го на 13-те місце.

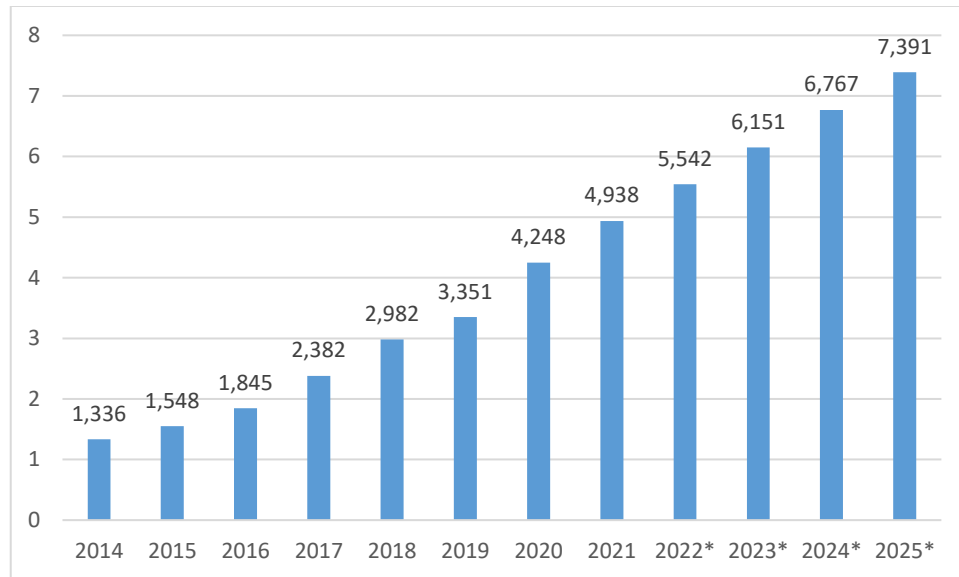

Рисунок 2.10 – Динаміка світових роздрібних продажів електронної комерції за 2014-2025 роки, млрд дол.США [31]

У зв'язку з обмеженням мобільності різко збільшився попит та електронна торгівля віртуальними послугами, зокрема медіапослугами. Наприклад, більш ніж на 50% збільшилося використання соціальної мережі Facebook. В Іспанії зросло використання послуг IP-телефонії та мобільного трафіку даних на 40 та 50% відповідно. У Таїланді за рахунок відеодзвінків Zoom та відеоконференцій Skype трафік даних збільшився на 82 та 215% відповідно. Заходи соціального дистанціювання стимулювали також попит на аудіовізуальний контент, для задоволення якого низка оперних театрів та концертних залів безкоштовно транслювали свій репертуар, а музеї проводили екскурсії в мережі Інтернет [32].

Значне збільшення попиту на цифрові послуги збільшило навантаження на телекомунікаційну інфраструктуру. Для зниження перевантаження мережі та забезпечення безперервності обслуговування Netflix та YouTube навіть змушені були знизити якість відео. У фінансовому секторі деякі компанії мобільного зв'язку зробили кроки щодо зниження плати за мобільні платежі, які були доповнені урядовими

заходами щодо зниження популярності готівкових платежів. Багато центральних банків зняли деякі обмеження та вимоги до електронних платіжних систем, особливо в Африці, де мобільні платежі набули широкого поширення. Після переведення багатьох підприємств та навчальних закладів на дистанційний режим значно зріс попит на онлайн-сервіси для спільної роботи та платформи електронного навчання. Деякі компанії, зокрема Amazon, запропонували державному сектору безкоштовний доступ до своїх сервісів для віддаленого навчання, роботи та досліджень, а Cisco надала безкоштовно сервіс для відеоконференцій WebEx. Обмеження мобільності в період кризи COVID-19 призвело до вибухового зростання телемедицини послуг. Так, значно прискорилося зростання медичних онлайн-платформ у Китаї: з грудня 2019 р. до січня 2020 р. деякі платформи продемонстрували тризначне зростання, а одна зросла на 900% [32].

Оскільки споживачі уникали покупок у магазині, роздрібні продажі через електронну торгівлю зросли на 27,6% у 2020 році порівняно з 2019 роком (рис. 2.11). На частку електронної торгівлі припало 18% від загального обсягу роздрібною продажу порівняно з 13,6% у попередньому році [32].

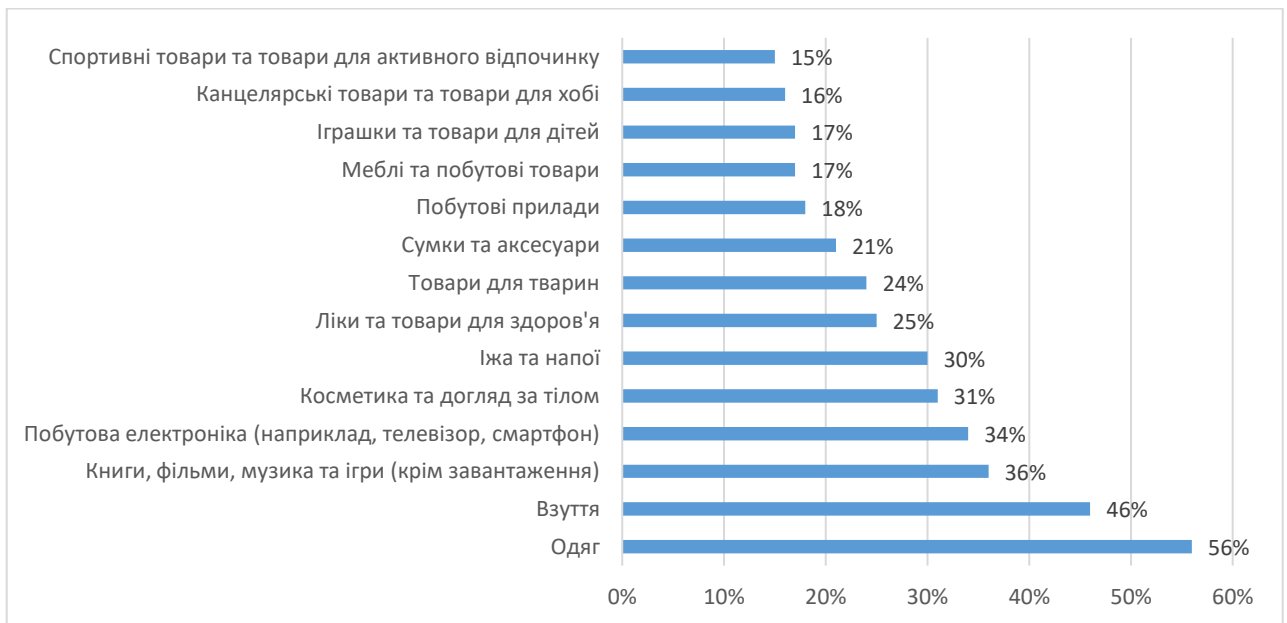

Рисунок 2.11 – Частка споживачів за категорією товарів, які купували в Інтернеті за останній 2021 рік, % [32]

У той час, як у всьому світі продукти харчування та засоби особистої гігієни показали найбільше зростання доходів у 2020 році, у період з 2020 по 2021 рік у Сполучених Штатах одяг та аксесуари були найбільшою категорією електронної комерції. Станом на лютий 2021 року роздрібний продаж одягу та інших модних аксесуарів в електронній торгівлі зріс майже на 19% порівняно з попереднім роком. З усіх категорій роздрібною торгівлі одяг найчастіше купується через електронну торгівлю. В опитуванні Statista, присвяченому електронній комерції в США, 56% купили предмет одягу за 2021 рік, взуття – 45%, а потім книги, фільми, музика та ігри – 36%. Майже 70% покупок у сфері розваг здійснюються в Інтернеті, а наступною за величиною категорією є електроніка та комп'ютери (53%).

Пандемія COVID-19 довела, що ритейлерам потрібна ефективна присутність в мережі Інтернет для досягнення своїх цілей продажу. В результаті опитування, проведене Inmar, 78% роздрібних підприємств планують збільшити свій бюджет на електронну торгівлю у 2022 році, 42% ритейлерів продавали через соціальні платформи у 2021 році, коли у 2020 році їх було лише 30%. Соціальні мережі є зростаючою частиною ринку електронної комерції, і багато брендів використовують присутність у соціальних мережах для завоювання довіри та лояльності клієнтів [33].

Найпопулярнішими соціальними мережами є Instagram, Pinterest, Twitter та Facebook. 49% покупців заявили, що соціальні мережі надихають їх на покупку. Більше того, 71% заявили, що рекомендації також впливають на їхнє рішення про купівлю. 84% онлайн-покупців у США переглянули хоча б один ресурс у соціальних мережах, перш ніж щось купити. Лідером соціальних мереж, які приносять прибуток онлайн-бізнесу, є Facebook. 85% замовлень із соціальних мереж прийшли з цього сайту (Додаток А, рис. А.1) [34]. Кожна соціальна мережа, яка наводить покупців на сайт, має різну середню вартість замовлення. У той час як середня вартість замовлення покупців, що прийшли з Facebook, становить 55 дол., Instagram показує вищий результат. Середня вартість замовлення у цій мережі - 65 дол. Twitter має нижчий

результат. Середня вартість замовлення клієнтів, що прийшли з Twitter, становить 46 дол. [34].

Статистика електронної торгівлі між підприємствами (B2B) також показує зростання в 2022 році. Схоже, що в умовах пандемії всі аспекти бізнесу було переведено або прискорено у бік цифрової структури, включаючи комунікації B2B. Нові тенденції електронної комерції B2B дозволяють компаніям знизити витрати на маркетинг, краще управляти постачальниками та клієнтами та підвищити залученість до продажу. Оскільки тенденції онлайн-бізнесу продовжують грати роль у повсякденних операціях B2B, прогнозують, що продажі сайтів електронної комерції B2B досягнуть майже 1,77 трлн доларів у 2022 році, що на 12% більше по відношенню до 2021 року (Додаток А, рис. А.2) [35]. До найкращих світових торгових майданчиків можна віднести такі як: Amazon, eBay, Walmart, Rakuten, Best Buy, Etsy, Alibaba, AliExpress, JingDong, Taobao, Tmall Global, XiaoHongShu.

Станом на 2021 рік можна виділити п'ять провідних ринків електронної комерції, позиції яких не змінилися з 2018 року, а саме: Китай, США, Великобританія, Японія, Північна Корея (рис. 2.12) [35].

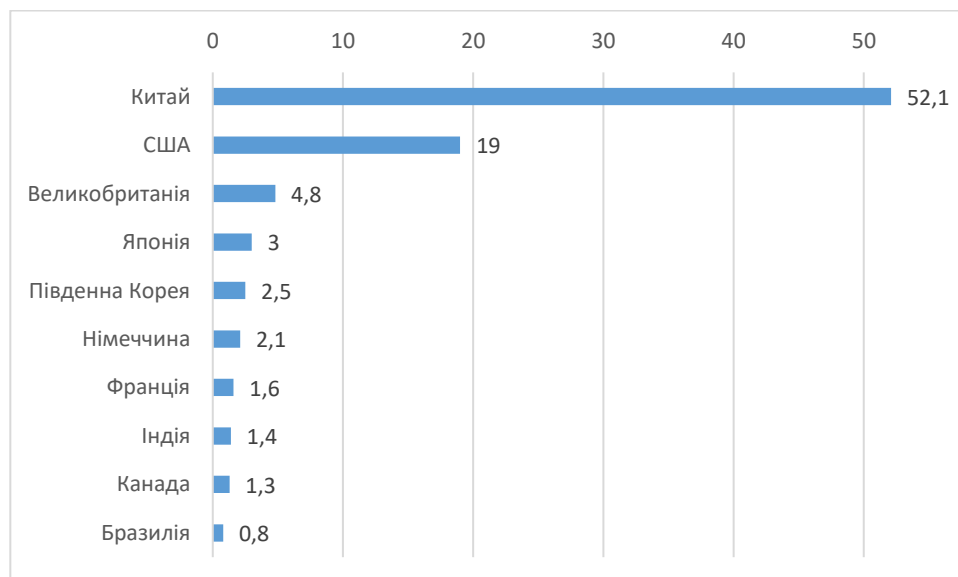

Рисунок 2.12 – ТОП-10 країн у рейтингу за часткою роздрібних продажів електронної торгівлі, % [35]

Під впливом пандемії COVID-19 світова економіка переживає найглибшу рецесію з часів Другої світової війни. Але у 2020-2021 роках світова торгівля, незважаючи на економічні проблеми, спричинені пандемією, продемонструвала надзвичайну стійкість. Якщо після глобальної фінансової кризи 2008-2009 років її відновлення зайняло вісім кварталів, то цього разу лише чотири.

Отже, пандемія ще раз висвітлила критичну важливість цифрової трансформації економіки, а також необхідність подолання цифрового розриву всередині країн та між ними, оскільки в умовах пандемії COVID-19 змінилося багато традиційних бар'єрів Е-торгівлі (доступ до онлайнних платіжних рішень, надійне підключення до Інтернету та електромережі, заборонні витрати на транскордонну торгівлю та інше).

2.3 Ключові постпандемічні тренди розвитку міжнародної торгівлі з урахуванням військових дій в Україні

Торгівля була та залишиться найважливішим засобом адаптації до зростаючих глобальних потрясінь, які нині переживає світ. Криза COVID-19 та війна в Україні викликали занепокоєння з приводу вразливості глобальних ланцюжків поставок та призвели до закликів у деяких колах перемістити виробництво та джерела на місце, щоб забезпечити стабільне постачання критично важливих товарів та основних продуктів харчування.

Війна в Україні призвела до величезних людських страждань і загибелі людей, а також до гуманітарної кризи. Це також завдало серйозного удару світовій економіці, яка все ще відновлюється після наслідків пандемії, і викликало загрозу нестачі продовольства в країнах, що залежать від України та Росії щодо імпорту основних продуктів харчування, таких як пшениця. Вже в Африці ціни на основні товари зросли на 20-50% у період із січня до березня 2022 року. Генеральний секретар ООН заснував трирівневий керівний комітет за участю глав урядів, голів міжнародних організацій та

технічних експертів для вирішення проблеми різкого зростання цін на енергоносії та продовольство [36].

Найближча перспектива потребуватиме міжнародної співпраці в галузі торгівлі, щоб звести до мінімуму наслідки перебоїв з поставками основних сировинних товарів, ціни на які вже високі за історичними мірками, та забезпечити безперебійне функціонування ринків. Хоча на сьогоднішній день лише 12 членів запровадили експортні обмеження на продовольство, необхідні скоординовані дії уряду, щоб уникнути повторення каскадних експортних обмежень, які збільшили зростання цін на продовольство під час кризи 2008–2010 років [36].

Крім того, країни з буферними запасами, які можуть дозволити собі поділитися ними, могли б координувати випуск пшениці, ячменю, інших злаків, а також зерна та олій на міжнародні ринки, тим самим зменшуючи нестачу пропозиції. Такі країни, як США, Канада, Австралія, Аргентина та Франція можуть збільшити вирощування пшениці, в той час як інші, такі як Китай, Німеччина, Марокко, Саудівська Аравія, Єгипет та Нігерія, можуть збільшити глобальні поставки добрив. Африка, що володіє багатими земельними та іншими ресурсами, також може зробити кроки для самостійного виробництва більшої кількості продовольства за рахунок використання сортів пшениці, кукурудзи та інших культур, що адаптуються [36].

До початку вторгнення Росії в Україну МВФ прогнозував, що відновлення світової економіки продовжиться, незважаючи на нові витки пандемійної історії. Очікулося, що глобальне зростання уповільниться з 5,9% у 2021 році до 4,4% у 2022 році, а у середньостроковій перспективі темпи зростання сповільняться та становитимуть 3,3%. У розвинених країнах у першій половині 2022 р. спостерігатимуться високі темпи відновлювального зростання, що визначається темпами вакцинації населення: слід очікувати, що до кінця 2022 р. всі країни з розвинутою економікою відновлювати рівень виробництва, який був до пандемії. Але, на сьогоднішній день, очікування зростання світової економіки доведеться переглянути у бік зниження через війну в Україні. Російське вторгнення в Україну

може призвести до катастрофічного зниження прогнозованого глобального економічного зростання у 2022 році на 1%.

В цілому, різницю між країнами в темпах відновлення визначатиметься обсягами заходів економічної підтримки з боку держави. Серйозне занепокоєння викликають розбіжності у перспективах різних країн. Якщо сукупний обсяг виробництва розвинених країн відновить свою докризову траєкторію в 2022 р. і перевищить її в 2024 р., очікується, що сукупний обсяг виробництва для країн, що розвиваються (за винятком Китаю), залишиться на рівні нижче допандемічного прогнозу аж до 2024 р., що приведе до ще більшого уповільнення зростання рівня життя в країнах, що розвиваються.

Також за даними МВФ очікується, що темпи світової торгівлі становитимуть 10% у 2021 р., а у 2022 р. – 7%. У середньостроковій перспективі прогнозується, що темпи зростання світової торгівлі у середньому становитимуть 3,5% щорічно. Очікується, що сальдо рахунку поточних операцій скоротиться у 2022–2026 рр., що відображає також очікуване скорочення дефіциту США та профіциту Китаю. Ціни на нафту зросли у 2021 році майже на 60%, а ціни на нафтові сировинні товари зросли на 30% (переважно за рахунок металів та продуктів харчування).

Економічні наслідки війни пройдуть по трьох ключових каналах:

— різко підскочить вартість сировинних товарів: нафти, газу, пшениці, кукурудзи, металів, напівпровідників та добрив;

— через неминучу інфляцію відбудеться скорочення реальних доходів населення;

— у більшості регіонів планети знизиться підприємницька впевненість, а відтак і активність [37].

За даними Світового Банку глобальне відновлення має помітно сповільнитися на фоні спалахів COVID-19 та геополітичних проблем, що тривають, зниження фіскальної та монетарної підтримки та збережених перебоїв у поставках. Короткострокові перспективи глобального зростання дещо слабші, а глобальна

інфляція помітно вища, ніж передбачалося раніше. У 2022 р. глобальне зростання сповільниться до 4,1%, а у 2023 р. темпи зростання становитимуть 3,2%. При цьому в розвинених економіках у 2022 та 2023 роках. очікується 3,8% і 2,3%, а в країнах, що розвиваються, 4,6% і 4,4%, відповідно. Прогнозується, що в середньостроковій перспективі темпи зростання в більшості країн і регіонів можуть відкотитися до рівня десятирічної давності, що означає неможливість швидкого відновлення виробництва: очікується, що до 2023 р. річний обсяг виробництва буде нижчим за докризовий рівень [38].

Швидкий розвиток війни в Україні та її жахливі гуманітарні наслідки застали багатьох зненацька. Але, незважаючи на війну, країни-експортери вуглеводнів, такі як Катар, Саудівська Аравія, Кувейт, Лівія та Алжир, можуть побачити покращення як фінансового, так і зовнішнього балансу та вищі темпи зростання. Особливо ті, хто експортує газ, ймовірно, побачать структурне збільшення попиту з боку Європи, оскільки влада ЄС оголосила про зацікавленість у диверсифікації своїх джерел енергопостачання. Проте виробники, які не є виробниками нафти, зіткнуться з негативними наслідками, що призведе до додаткового соціального стресу. Грошові перекази, особливо ті, які виходять від експатріантів з країн Перської затоки, лише частково компенсують вуглеводневий шок (наприклад, для Йорданії та Єгипту), у той час як країни, більш схильні до впливу туризму, наприклад Єгипет (де російські та українці становлять не менше однієї третини туристів, що прибувають), за прогнозами, буде спостерігатися млявість у цьому секторі, що матиме деякі негативні наслідки для зайнятості та платіжного балансу [38].

Військовий конфлікт в Україні вплине на економіку кількох країн БВСА (наприклад, Ліван, Сирія, Туніс та Ємен). Це країни, які в першу чергу покладаються на Україну та/або Росію щодо імпорту продовольства, особливо пшениці та зернових. Криза може порушити ланцюжки поставок зерна та олійних культур, підвищити ціни на продовольство та різко підвищити собівартість виробництва у сільському господарстві. Зниження врожайності та доходів, особливо для дрібних фермерів,

матиме несприятливі наслідки для засобів для існування і, ймовірно, невідповідно вплине на бідних та вразливих верств населення, чий дохід залежить від фермерства [38].

Темпи зростання світової торгівлі в 2022 р. скоротяться порівняно з 2021 р. (4,9% проти 9,3%), але в цілому аж до 2023 р. будуть вищими за допандемійні значення. Прогнозується, що після різкого підйому у першій половині 2021 р. обсяг світової торгівлі товарами та послугами досягне свого допандемічного рівня до кінця 2021 р. При цьому відновлення світової торгівлі варіюється залежно від регіону. Експорт з Китаю, азійських економік, що динамічно розвиваються, і Японії різко відновився в 2021 р. Очікується, що зростання експорту в цих країнах сповільниться у 2022 р. Прогнозується, що експорт з Європи та США зросте на 6% та 3,5% у 2022 р. після зростання на 9,75% та 3,75% у 2021 р. відповідно [40].

У деяких відносинах пряма роль Росії та України у світовій економіці невелика. У сукупності на них припадає лише близько 2% світового ВВП за ринковими цінами і така ж частка у загальному обсязі світової торгівлі за обмеженої двосторонньої торгівлі для більшості країн. Проте в одному відношенні Росія та Україна справді мають важливий вплив на світову економіку. Це пов'язано з їх роллю основних постачальників на ряді товарних ринків. На Росію та Україну разом припадає близько 30% світового експорту пшениці, 20% кукурудзи, мінеральних добрив та природного газу та 11% нафти. Крім того, ланцюжки поставок у всьому світі залежать від експорту металів із Росії та України. Росія є ключовим постачальником паладію, що використовується в каталітичних нейтралізаторах для автомобілів, та нікелю, що використовується у виробництві сталі та акумуляторів. Росія та Україна також є джерелами інертних газів, таких як аргон і неон, що використовуються у виробництві напівпровідників, і великими виробниками титану, що використовується в літаках. Обидві країни також мають глобально важливі запаси урану [39].

Оскільки Росія постачає близько 19% світового природного газу та 11% нафти, ціни на енергоносії стрімко зросли. Спотові ціни на газ у Європі зараз більш ніж у 10

разів вищі, ніж рік тому, а вартість нафти майже подвоїлася за той самий період. Наслідком такого зростання цін може стати зростанням бідності та порушенням виробництва товарів та послуг у всьому світі [39].

Донедавна Росія забезпечувала понад 40% європейського імпорту природного газу, що є ключовим джерелом опалення для багатьох домогосподарств ЄС, аналогічну частку імпорту вугілля та близько чверті імпорту нафти. Газопостачання також є основним джерелом виробництва електроенергії. Підвищення безпеки енергопостачання в Європі — це середньострокове підприємство, але вже в 2022 році можна досягти значних успіхів. МЕА розробило план із 10 пунктів, як знизити залежність від імпорту газу з Росії на половину наступного року [39].

У більш довгостроковій перспективі країни ОЕСР повинні зменшити свою загальну залежність від імпорту викопного палива, надавши відповідні стимули для відмови від копалин та інвестуючи значні кошти в чисту енергію та енергоефективність.

Ще важливими факторами 2022 р., які зможуть потрясти світову торгівлю – це інфляція в США, що зберігається, і очікування кризи у сфері нерухомості в Китаї. Ці дві обставини вже спричинили перегляд прогнозу МВФ у бік зниження ефективності світової економіки на 0,5% - з 4,9% до 4,4% [42].

Індустрія міжнародного туризму продовжила відновлюватися у січні 2022 року та покращила показники порівняно з початком 2021 року. Проте російське вторгнення в Україну посилює економічну невизначеність. Більше того, якщо конфлікт затягнеться, глобальна індустрія туризму може втратити щонайменше 14 мільярдів доларів. Війна в Україні створює нові проблеми для глобального економічного середовища та ризикує завадити відновленню довіри до безпеки подорожей. Хоча на Росію та Україну в сукупності припадало лише 3 відсотки загальносвітових витрат на міжнародний туризм у 2020 році, закриття їх повітряного простору та заборона на російських перевізників впливають на внутрішньоєвропейський туризм. Це також

призводить до відхилень на далекомагістральних рейсах між Європою та Східною Азією, що підвищує витрати.

Число пошуків та бронювань авіаквитків знизилося через тиждень після вторгнення, але почало відновлюватися на початку березня. Поки що рано оцінювати довгострокові наслідки для галузі, проте вже зараз експерти зазначають, що вторгнення в Україну посилить і так складні економічні умови, підірве довіру споживачів і підвищить невизначеність щодо інвестицій [43].

Таким чином, масштаби економічних наслідків пандемії та військового конфлікту на території України дуже невизначені і будуть частково залежати від тривалості війни та заходів політики у відповідь, але ясно, що війна призведе до суттєвого короткострокового уповільнення глобального зростання, у тому числі світової торгівлі, та значного зниження темпів економічного зростання, посилення інфляційного тиску.

2.4 Україна в процесах міжнародної торгівлі

Характерною рисою останніх років є деіндустріалізація експорту та закріплення його сільськогосподарської спеціалізації. Вітчизняна економіка продовжує зміцнювати свої позиції на міжнародних ринках як ключовий гравець у сільському господарстві. У 2014–2020 роках продукти харчування та сільськогосподарська сировина остаточно затвердилися як основа українського експорту.

За даними таблиці 1 спостерігається тенденція зростання показників зовнішньої торгівлі товарами та послугами України. Незважаючи на різке падіння, яке відбулося у 2014-2015 роках в основному через воєнну ситуацію на сході України та анексію Криму, у 2016 році експорт товарів та послуг збільшився до 96,4%, відносно 2015 року. У 2016 році негативний вплив мало введення Російською Федерацією ембарго щодо продовольчих товарів і ускладнення перевезень через територію РФ.

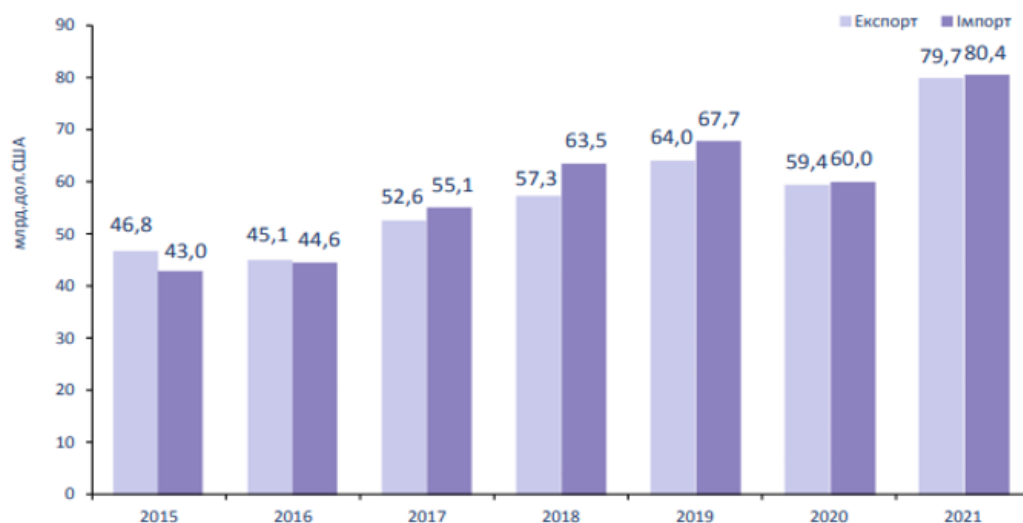
Починаючи з 2017 року показники імпорту перевищували показники експорту, отже, сальдо торговельного балансу не набувало додатних значень, і це мало прямий вплив на формування дефіциту в державному бюджеті.

Через пандемію у 2020 році показник темпу зростання значно знизився (табл. 2.3). Експорт товарів та послуг у 2020 році зменшився відносно показника 2019 року, але перевищував показник імпорту [50, 51].

Таблиця 2.3 – Динаміка темпів змін обсягів торгівлі товарами і послугами [50]

Рік	Експорт, % (до попереднього періоду)	Імпорт, % (до попереднього періоду)	Сальдо, млн.дол. США
2015	73,0	70,7	3828,2
2016	96,4	103,7	541,6
2017	116,6	123,6	-2501,1
2018	108,9	115,3	-6212,8
2019	111,8	106,7	-3689,1
2020	92,7	88,6	-677,8
2021	134,3	133,9	-676,4

У 2018 та 2019 роках, спостерігалось нарощування обсягів зовнішньої торгівлі товарами та послугами, як і у 2017 році. Так, загальна вартість українського експорту у 2018 році склала 57,3 млрд. доларів. США, що на 8,9% більше порівняно з 2017 роком, а вже у 2019 році вона склала 64 млрд дол США, що на 11,8% більше відносно 2018 року (рис. 2.13) [50, 51].

Рисцнок 2.13 – Динаміка обсягів зовнішньої торгівлі України, млрд. дол. США [50]

Після відносного поступового відновлення зовнішньої торгівлі, криза, викликана зростанням захворюваності на COVID-19, пригальмувала розвиток зовнішньої торгівлі України. Вітчизняна зовнішня торгівля скоротилась на 9,2% порівняно минулого року У 2021 році обсяг зовнішньої торгівлі України в цілому склав близько 160 млрд доларів, що на 37% більше, ніж за підсумками 2020 року [50, 51].

Відтак, коли світова економіка почала відновлюватись, виробники commodities (біржових товарів) не встигали задовольнити попит. Ціни на сировину в світі почали рости. Саме цим пояснюється зростання номінального внутрішнього валового продукту України в 2021 році більше ніж на 3%. Так, у 2021 році з України експортували товарів та послуг на 79,7 млрд. дол. США, а імпортували на 80,4 млрд доларів. Збільшення обсягу експорту відбулося завдяки високим цінам на сировину та загальносвітовою інфляцією в 2021 році, а імпорту через залежність від енергоносіїв (нафтопродуктів, природного газу та вугілля). Зворотний бік – спостерігалось негативне сальдо торгівлі, як у 2020 році так і у 2021 році. Україна з 2006 року має негативний торговий баланс. Негативне зовнішньоторгове сальдо у 2021 році склало \$5,06 млрд Країна, як економічне об'єднання, постійно у збитках (рис. 2.14) [44].

Рисунок 2.14 – Темпи зростання, зниження обсягів зовнішньої торгівлі у 2021 році (до 2020 року) [50, 51].

Це б не було проблемою, якби ці збитки утворювались би за рахунок імпорту технологій чи виробничого обладнання. Але із сучасною економічною політикою не існує передумов для позитивного торгового сальдо у найближчі роки.

Дефіцит торговельного балансу в кінцевому рахунку призводить до дефіциту державного бюджету. Щоб покрити його, Україна постійно позичає гроші у міжнародних інституцій та на світових ринках капіталу за рахунок випуску облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП) [45].

Розглянемо товарну та географічну структуру зовнішньої торгівлі України.

Торгівельна структура України останні роки не змінюється. Країна продовжує експортувати сировину: залізну руду, зерно і соняшникову олію, металургійні напівфабрикати. Натомість в структурі імпорту найбільшу частку займають енергоносії та продукція з доданою вартістю: автомобілі, телефони та сільськогосподарська техніка. З іншого боку, окрім енергоносіїв, найбільший обсяг імпорту у грошовому вимірі приходить на автомобілі, мобільні телефони сільськогосподарську та комп'ютерну техніку [46].

Лідуючі позиції експорту товарів України займає продукція АПК та харчової промисловості, яка у 2021 році займала 40,7% від загального експорту товарів, що 4,4% менше відносно 2020 року та на 3,6% менше відносно 2019 року (рис. 2.15) [45].

Також лідуючі категорії експорту товарів займають недорогоцінні метали та вироби з них та мінеральна продукція. Категорія недорогоцінних металів у 2020 році становила 18,4% від загального експорту товарів, що на 2,1% менше відносно 2019 року. Категорія мінеральної продукції займає третє місце у структурі експорту товарів та демонструє помірну тенденцію зростання.

З рисунка 2.15 можна зробити висновок, що найбільше скорочення експорту у 2021 році відбулось у продукції АПК та харчової промисловості, але галузь металургії також зазнала значного зменшення у 2020 році, але вже у 2021 році перевищила допандемічний рівень. Експорт чорних металів та виробів зі сталі та чавуну — це майже п'ята частина всього українського експорту. Через зупинення

інфраструктурних проєктів та замороження будівництва в усьому світі на початку пандемії, попит на металопродукцію суттєво скоротився. Верховна Рада України в 2020 р. приймала закони на підтримку дрібного бізнесу фізичних осіб підприємців, що стосуються несплати ними соціального податку протягом трьох місяців у 2020 році [47].

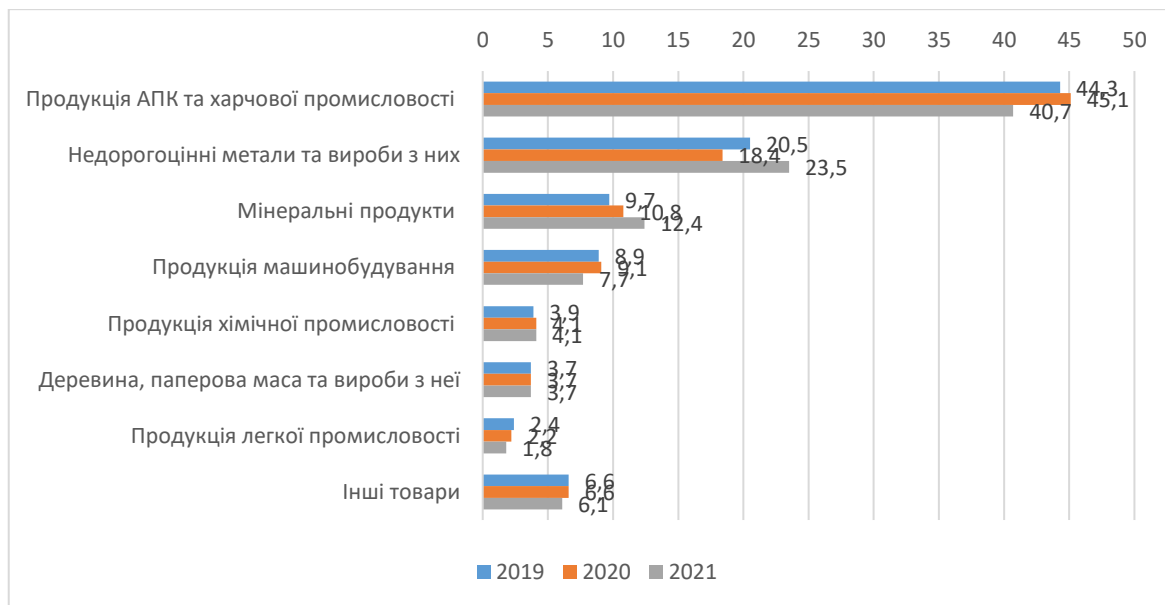

Рисунок 2.15 – Динаміка товарної структури експорту України за 2019-2021 роки, % [45]

Якщо дивитись по конкретних товарних позиціях, згідно українського класифікатора товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТ ЗЕД) найдорожчим експортним товаром України в 2021 році була залізна руда (Додаток Б). Взагалі найбільшими експортерами цієї сировини з України є Метінвест, а також Ferrexpo. Друга позиція експорту за вартістю – соняшникова олія. Україна є найбільшим в світі експортером цієї продукції. Наступні позиції – кукурудза та пшениця. Також, Україна входить в п'ятірку найбільших світових експортерів ячміння та займає дев'яту позицію. Найбільшими експортери цих видів продукції є агрохолдинг Kernel, Нібулон та міжнародні корпорації: китайська COFCO, американські Bunge та Cargill. Наступні

три позиції займають металургійні напівфабрикати, які експортують переважно Метінвест та "АрселорМіттал Кривий Ріг" (АМКР). [45]

Восьму позицію за обсягом валютних надходжень займає експорт кабелів для автомобільної промисловості Європи. Ще з 2017 року на заході країни активно почали відкриватись заводи із виробництва проводки для автомобілів. Головні причини інвестицій: відносно дешева робоча сила в Україні і близькість до європейських автомобілебудівних заводів. Наразі в Україні більше 10 заводів зі скрутки кабелів для авто. Найбільші інвестори в цій галузі: японські корпорації Sumitomo Electric Bordnetze та Fujikura, німецька Leoni, французька Nexans. Ці підприємства працюють за толінговою схемою. Тобто, беруть сировину на переробку. В Україну імпортуються кабелі, скручують в систему проводки для авто і експортуються на автозаводи в Німеччину, Польщу, Румунію. Так, вартість експорту кабелів в 2021 році склала \$1,6 млрд. А вартість імпорту тієї самої товарної позиції – \$0,6 млрд [45]

В географічній структурі зовнішньої торгівлі товарами загалом переважають країни Європейського Союзу, включаючи Великобританію. Проте, якщо розглядати країни окремо, то значним екпортером є Китай. Протягом останніх років займає перше місце серед ТОП країн-експортерів товарів з України. Але з початку глобальної пандемії частка експорту зменшилася на 2,6 % відносно 2020 року та склала 11.8% від загального експорту товарів, але перевищила рівень експорту допандемічного рівня (рис. 2.16) [50-52].

На рисунку 2.17 відображені ТОП країни-експортери товарів з України за період 2019-2021 років. Отже, окрім Китаю, Україна експортувала більшість товару у такі країни як Польща, Туреччина, Італія, Російська Федерація, Німеччина, Індія та Нідерланди.

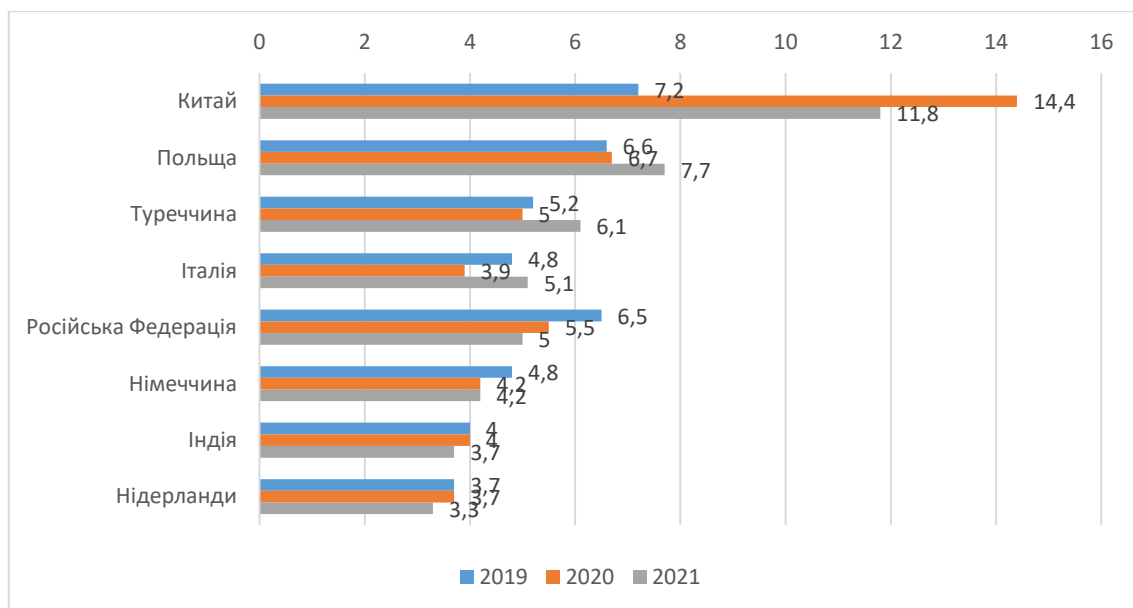

Рисунок 2.16 – ТОП країни-експортери товарів з України за 2019-2021 року, % [44, 48]

Не дивлячись на це, варто відмітити, що країни ЄС уже кілька років поспіль виступають головним ринком збуту цілої низки різних агропродовольчих продуктів з України, серед яких у 2021 році риба і рибопродукти (36 млн дол.США), яєчні продукти (7 млн дол.США), мед (128 млн дол.США), плоди і ягоди (315 млн дол.США), ріпак (1,3 млрд дол.США) та інше. У 2021 році Україні вдалося повністю вичерпати квоти на безмитне постачання до країн Євросоюзу меду, яблучного та виноградного соків, ячмінної крупи та борошна, консервованих томатів, обробленого крохмалю, оброблених продуктів із зерна, яєць та м'яса птиці [49].

Хоча експорт є найважливішим показником для міжнародної торгівлі країни, але імпорт також грає визначну роль. Оскільки державна скарбниця наповнюється саме з податка на додану вартість, який сплачується із ввезених на територію України товарів, то скорочення імпорту є поганим показником для держави [47]. Розглянемо тенденції імпорту товарів в Україну.

Судячи із структури імпорту по товарним групам, найбільшою проблемою економіки України є дефіцит енергоносіїв (рис.2.17).

Рисунок 2.17 – Динаміка товарної структури імпорту України за 2019-2021 роки, %
[44, 48]

На закупівлю нафтопродуктів, природного газу та вугілля в 2021 році Україна витратила майже 15 млрд дол.США. Ситуація ускладнена тим, що в 2021 році через відновлення світового виробництва, енергетичну кризу в Китаї та обмеження експорту газу в Європу Газпромом, ціни на природний газ досягли історичного максимуму. В жовтні ціни доходили до 2000 дол.США за тисячу кубів, хоча ще в 2020 році вони опускались до 150 дол.США за тисячу кубів. Крім мінеральних палив, найбільшими групами товарів по імпорту були транспортні засоби, включаючи легкові авто, сільськогосподарську техніку та техніку для дорожнього будівництва. Питома вага у хімічної продукції, пластмас та добрив [44, 48].

Якщо дивитись по конкретних товарних позиціях, найдорожчим імпортним товаром в 2021 році для України були нафтопродукти (Додаток Б). В першу чергу – дизельне пальне. Україна щорічно споживає нафтопродуктів в еквіваленті близько 15 млн тон нафти. При тому, видобуток сирової нафти в 2021 році склав всього 2,4 млн тон. Основними постачальниками дизпалива в Україну залишаються Білорусь та Росія.

Друга позиція імпорту – природний газ та скраплений газ (пропан, бутан). Україна щорічно видобуває близько 20 млрд кубів газу, а споживає – близько 30 млрд кубів. В 2021 році Україна імпортувала природного газу на 4,04 млрд дол.США. Ще майже на мільярд доларів – скрапленого газу (Додаток Б). Слід зазначити, що в 2021 році в статистику потрапив розмитнений обсяг газу з РФ, фактичне постачання якого відбулось в 2015 році. Митна вартість цього ресурсу склала 0,58 млрд дол.США. Третю позицію імпорту займають легкові автомобілі. Цікаво що найбільшим їх джерелом в 2021 році були США. Як правило, це імпорт авто після ДТП, що були закуплені на аукціонах страхових компаній в Америці (Додаток Б) [46].

Що стосується географічної структури зовнішньої торгівлі України, то найбільшим імпортером, як і експортером, є Китай (рис. 2.18). У 2021 році спостерігається помірне зниження імпорту з усіма ТОП країнами-імпортерами по відношенню до 2019 року та початку 2020 року. Також до основних партнерів у цей період відносилися Німеччина, Російська Федерація, Польща, Білорусь, США, Туреччина та Італія [44, 48]

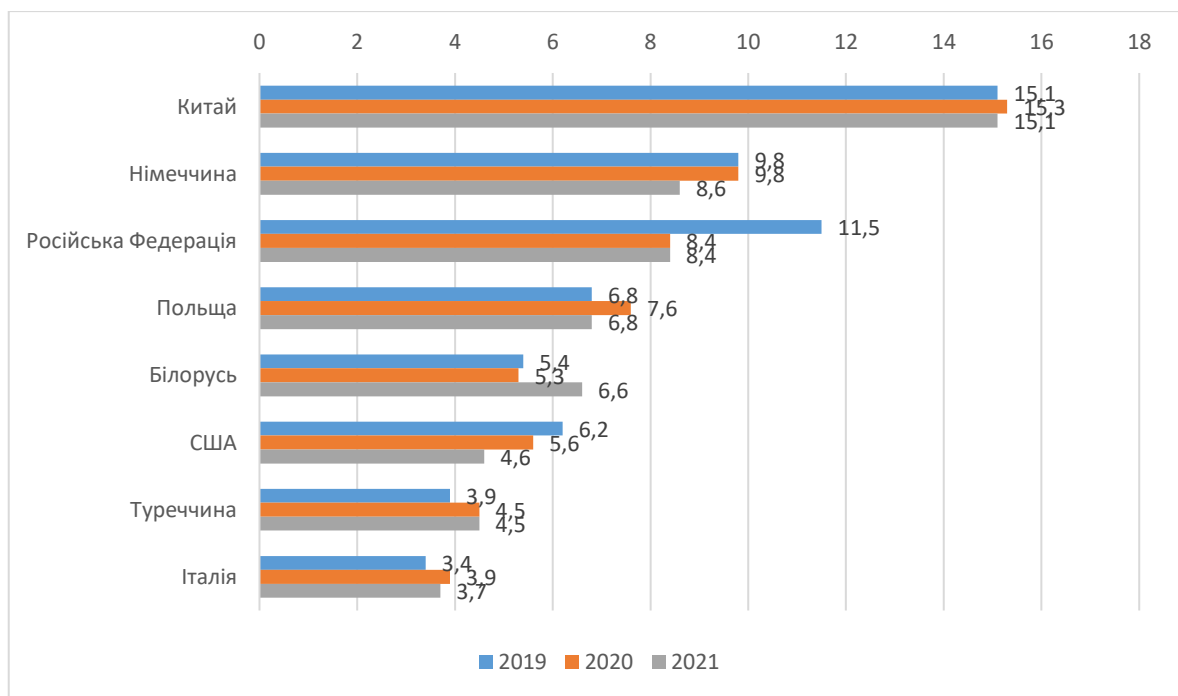

Рисунок 2.18 – ТОП країни-імпортери товарів в Україну за 2019-2021 року, % [44, 48]

Що стосується торгівлі послугами, то в період пандемії негативні тенденції в цій сфері виявились в значно більших масштабах, ніж у торгівлі товарами. У торгівлі послугами, як і у торгівлі товарами, першим почав скорочуватись імпорт (рис.2.19).

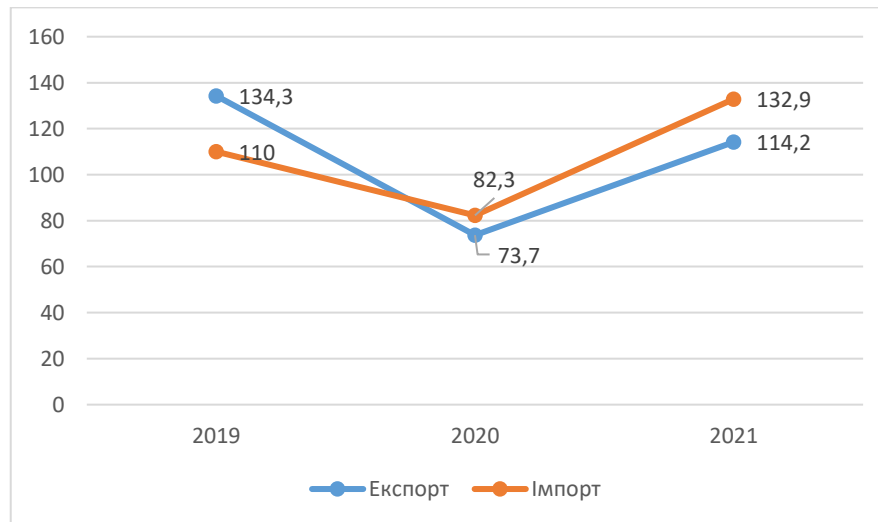

Рисунок 2.19 – Темпи зростання (зниження) зовнішньої торгівлі послугами за 2019-2021 роки, % [50, 51]

У 2020 р. експорт послуг становив 11167,1 млн.дол. США, або 73.7% порівняно із 2019р., імпорт – 5209,2 млн.дол., або 82.3,0% (рис. 2.21). Позитивне сальдо становило 5957,9 млн.дол. (у 2019 р. також позитивне – 8686,7 млн.дол.). Коефіцієнт покриття експортом імпорту склав 2,14 (у 2019р. – 2,25). Значною мірою це було спричинено скороченням витрат українців на подорожі - більш ніж на 30% порівняно з 2019 р. - та скороченням імпорту транспортних послуг – на 19,5%. Зазначимо, скорочення експорту транспортних послуг, особливо в частині використання трубопроводів через скорочення транзиту енергоносіїв через Україну, компенсувалося значним зростанням експорту комп’ютерних послуг порівняно з 2019 р.

У 2021 р. експорт послуг становив 13156,5 млн.дол. США, або 114,2% порівняно із 2020р., імпорт – 7593,4 млн.дол., або 132,9% (рис. 2.19-2.20). Позитивне сальдо становило 5563,1 млн.дол. (у 2020р. також позитивне – 5808,7 млн.дол.). Коефіцієнт

покриття експортом імпорту склав 1,73 (у 2020р. – 2,02). Зовнішньоторговельні операції проводились із партнерами із 220 країн світу [50, 51].

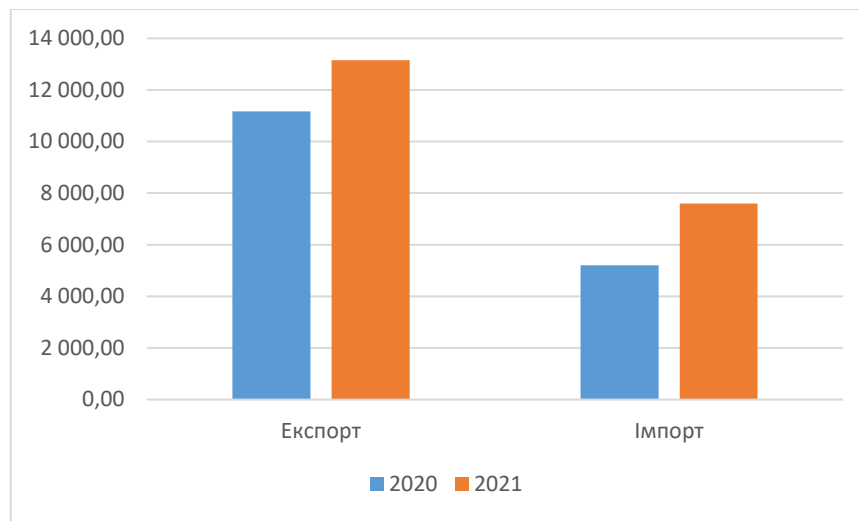

Рисунок 2.21 – Зовнішня торгівля послугами України за 2020-2021 року, млн дол. США [50, 51]

У 2021 році трогівля послугами почала відновлюватися та майже повернулася до рівня перед початком пандемії. Наприклад, експорт торгівля послугами зріс по відношенню до 2020 року на 6,5%, а імпорт – на 63,4% (додаток В). Другу позицію у структурі зовнішньої торгівлі займають послуги у сфері телекомунікацій, комп'ютерні та інформаційні послуги. Експорт цих послуг збільшився на 26,4% відносно 2020 року, а імпорт на 17,8%. В цілому слід зазначити, що пандемія мала значний вплив на послуги, надання яких вимагає фізичного перетину кордону. Торгівля послугами, які так чи інакше постачаються через Інтернет, зростала навіть за умов карантину.

Що ж до експорту послуг, на рисунку 2.21 можна побачити структуру експорту за видами послуг. Так, у 2021 році основними послугами, спрямованими на експорт, були: транспортні послуги (40,4%), послуги у сфері телекомунікацій (29,3%), послуги з переробки матеріальних ресурсів (11,6%) та ділові послуги (10,9%). Серед імпорту послуг у 2021 році основними були: транспортні послуги (22,8%), послуги, пов'язані з подорожами (20,8%), ділові послуги (14,7%) та державні та урядові послуги (14,5%) (рис. 2.22).

Рисунок 2.21 – Структура експорту послугам за видами у 2021 році, % [52]

У січні 2022р. експорт товарів становив 137,9 млн.дол. США, імпорт – 138,7 млн.дол. США. Порівняно з січнем 2021р. експорт збільшився на 14,6%, імпорт – на 2,5%. Негативне сальдо становило 0,8 млн.дол. (у січні 2021р. – 15,0 млн.дол.США).

Зовнішньоторговельні операції проводились із партнерами з 89 країн світу. Основу товарної структури експорту склали машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання, продукти рослинного походження, деревина і вироби з деревини, текстильні матеріали та текстильні вироби. Основу товарної структури імпорту склали машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання, полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них, засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби [53].

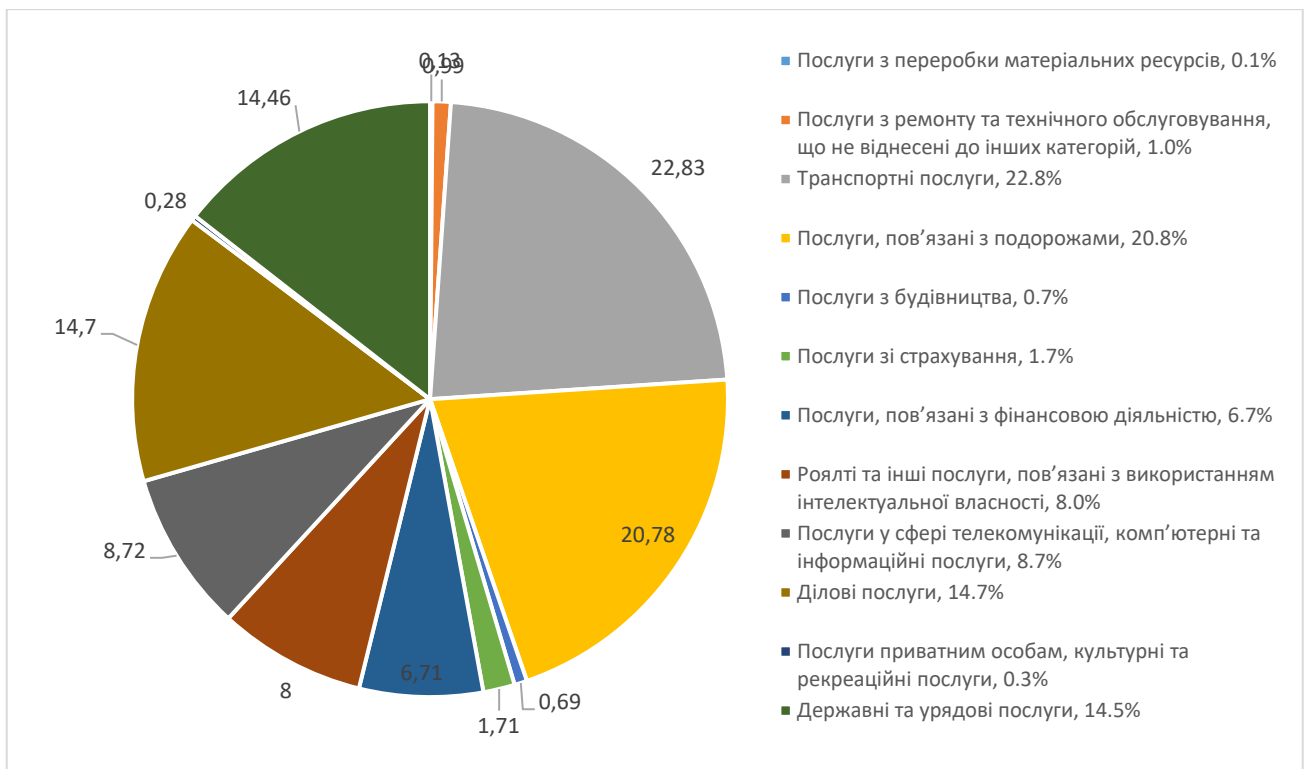

Рисунок 2.22 – Структура імпорту послугам за видами у 2021 році, % [52]

Українська інфраструктура з 24 лютого 2022 року існує в умовах часткової окупації та постійних обстрілів Російської Федерації. Порти заблоковані, залізничний транспорт працює нестабільно. Торгівля з РФ та Білоруссю припинилася, а можливості для диверсифікації – обмежені. У першу чергу від цього страждає торгівля, яка забезпечує країну енергоресурсами та іноземною валютою. У березні 2022 року експорт українських товарів скоротився вдвічі, імпорт – більш ніж утричі. Особливо постраждало вивезення металів та сільськогосподарської продукції, в той самий час обсяг експорту низки товарів з глибокою переробкою практично не змінився у порівнянні з довоєнним часом», - ідеться в повідомленні.

У березні Україна експортувала 5,97 млн тонн продукції на суму 2,7 млрд дол. США. Тоді як у лютому держава експортувала 13,1 млн тонн товарів вартістю 5,3 млрд дол.США. Наразі головними статтями експорту є руди, кукурудза, феросплави та олія. Істотно скоротився експорт металу. Зокрема, експорт плоского прокату впав майже 10 разів - із 437 тис. тонн у лютому до 47 тис. тонн у березні. За деякими

позиціями металургії експорт не здійснювався взагалі. Це пов'язано насамперед із фізичним руйнуванням металургійних об'єктів та зупинкою виробництва.

Протягом березня Україна експортувала 1,1 млн тонн кукурудзи, 309 тис. тонн пшениці, 118 тис. тонн соняшникової олії, 40 тис. тонн соєвих бобів. Це в 4 рази менше, ніж у лютому.

Водночас через російське вторгнення значних втрат зазнав імпорту України. Якщо в лютому держава імпортувала 5 млн тонн товарів на суму 5,9 млрд дол., то в березні – 1,6 млн тонн вартістю 1,8 млрд дол. Сьогодні найважливішими статтями імпорту до України є газ, нафта, нафтопродукти та вугілля. При цьому експорт багатьох товарів з глибокою переробкою залишився на рівні попереднього місяця й навіть збільшився. Це, наприклад, кабельна продукція, якої експортовано на 111 млн дол. (130 млн дол. у лютому) або листи облицювальні з дерева - 32 млн дол. проти 26 млн дол. у лютому [54].

Україна є великим світовим виробником та експортером зерна, і майже весь її експорт традиційно здійснюється з чорноморських портів. Щомісячний експорт зерна до війни перевищував 5 млн тонн. Трейдери та представник сільського господарства заявили, що Україна, яка все ще має значні обсяги зерна на складах, може почати експортувати його потягами через західний кордон. Українські транспортні органи заявили, що потягами з України до ЄС можна експортувати до 600 тис тонн зерна на місяць [55].

Найбільше серед чорних металів Україна продає за кордон виробів зі сталі (11,3% усього експорту) та чавуну (2,3%). ЄС майже наполовину залежить від української залізної руди. У 2021 році її експортували майже на 7 млрд дол США (10,1%). Головними експортерами є "Метінвест", ArcelorMittal Кривий Ріг та Ferrexpo. Більшість їхніх підприємств розташовані на сході країни, де ведуться активні бойові дії. Через це одні заводи довелося законсервувати, а на інших – суттєво скоротити виробництво.

Складові для авто не найбільша стаття українського експорту, але від неї залежить світовий автопром. Серед статей українського експорту є кабелі, які відповідають за 2,3% проданих за кордон товарів. У 2021 році виручка від їх експорту сягала 1,6 млрд дол. Від постачання українських джгутів та кабелів залежать Volkswagen Group (Porsche та MAN), Opel, Lamborghini, Mercedes, BMW та Audi. Кабельні джгути українського виробництва забезпечують 7% всього імпорту автопрому в ЄС. У виробництві авто це критичний елемент, адже джгути індивідуальні для кожної моделі [56].

В Україні їхнім виробництвом займаються чотири компанії: "Електроконтакт Україна" – підрозділ німецької фірми Elektrokontakt GmbH, японська Fujikura, німецька LEONI та німецько-японська Sebn. Усі вони розташовані в західних регіонах України, де не ведуться бойові дії. Проте після масштабного вторгнення Росії всі заводи зупинилися і не могли постачати продукцію [56].

Як наслідок, автовиробники у східній Європі та Німеччині зіткнулися з дефіцитом запчастин, а Volkswagen навіть тимчасово зупинив завод у Вольфсбурзі. До зупинок вдався BMW, а Mercedes-Benz скоротив виробництво. Після паузи виробництво поновили, адже заводи в Україні почали відновлювати роботу. Однак логістика досі залишається проблемою [56].

Нестабільність постачань та ризик пошкодження видобувної інфраструктури змушує замислитися про поповнення запасів. Зараз в українських газосховищах є 9,5 млрд куб м палива. У 2021 році Україна імпортувала нафтопродуктів на 6 млрд дол. США. Після початку війни забезпечення нафтопродуктами здавалося великою проблемою, адже припинилися постачання з Білорусі та РФ. На ці країни припадало 43% всього постачання бензину та 67% – дизелю. Україна щотижня нарощує постачання з Польщі, Литви, Румунії, Азербайджану (через заміщення) та інших країн. Повністю компенсувати втрачений імпорт можна після розблокування портів [56].

Дефіцит пального призвів до зростання цін, однак його нівелювало зниження ПДВ, нарощування постачань через західний кордон та поступове падіння попиту на пальне у зв'язку з бойовими діями.

З початком війни морські шляхи для імпорту вугілля були заблоковані. Тепер доведеться шукати варіанти для постачання енергоносія залізницею. Попит на вугілля в Україні зменшився після зупинки металургійних підприємств та потепління. Отже, ТЕС мають змогу поповнювати запаси завдяки українському видобутку, який за останній рік зріс на 2% до 29,4 млн тонн.

Поступово налагоджуються постачання через західний кордон. Наприклад, компанія ДТЕК уклала контракт на постачання 60 тис тонн вугілля з Польщі. Також Україна очікує на прибуття 70 тис тонн вугілля з Австралії, яка передасть його безкоштовно. Судна доставлять його до польського порту в Гданську, а до України вантаж дістанеться залізницею. Цим же шляхом можна постачати й інші партії палива. Щоправда, це вийде значно дорожче, ніж доставка в порти на півдні України.

Наразі запаси вугілля перебувають у нормі, тому енергосистема працює стабільно. Щоб надмірно не витратити українські запаси вугілля, уряд дозволив ТЕС купувати газ за пільговою ціною [56].

У 2022 році прогнозується загальний обсяг виробництва зернових та олійних культур в обсязі 53,3 млн тонн, що на 51% нижче показника попереднього сезону. Згідно з прогнозом, сумарний валовий збір всіх зернових та зернобобових культур в 2022 рік становитиме 38,9 млн тонн, що на 55% менше за показник 2021 р. (85,7 млн тонн). Щодо олійного сегмента, очікується мінімальне зниження виробництва для ріпаку (-19% до показника попереднього сезону) та сої (-23%). Найбільшого скорочення зазнає виробництво соняшника — 9,2 тис. тонн проти 16,5 тис. тонн в 2021 році (-44,6%). Водночас зменшення обсягів також суттєво скоротить експортну виручку, що вкрай негативно для української економіки та глобального продовольчого забезпечення в світі [57].

Обмежувальні заходи у повітряному просторі, невизначеність із підрядниками та міркування безпеки ускладнюють усі торгові маршрути, що проходять через Росію та Україну. Дві країни є ключовим географічним компонентом Євразійського сухопутного мосту.

Отже, країна продовжує продавати за кордон продукцію з малим рівнем переробки. В основному, це залізна руда, аграрна продукція та металургійні напівфабрикати. У період пандемії Україна, як і більшість країн, та її торговельні партнери стикнулись зі значним скороченням обсягів торгівлі товарами та послугами. Також варто зазначити, що пандемія – не єдина причина економічного спаду в Україні. На сьогодні, політична нестабільність та воєнні дії на території країни ускладнюють прогнозування як української економічної політики, так і її партнерів.

ВИСНОВКИ

У сучасному світі однією з основних рушійних сил економічного розвитку виступає міжнародна торгівля, яка є однією головних сфер міжнародних економічних відносин. Міжнародна торгівля – це торгівля між резидентами різних країн, якими можуть виступати як фізичні так і юридичні особи, фірми, мультинаціональні корпорації, некомерційні організації тощо.

Незважаючи на те, що не існує єдиної узагальненою класифікації її видів, міжнародна торгівля дозволяє країнам розширювати свої ринки та отримувати доступ до товарів та послуг, які інакше були б недоступні всередині країни, за допомогою багатьох форм та методів.

Більшість із показників міжнародної торгівлі є показниками платіжного балансу, які дозволяють визначити, як міжнародна торгівля впливає на доходи та витрати країни. Показник умов торгівлі відображає пропорції обміну вітчизняних товарів на іноземні та дозволяє визначити вигідність торгівлі для країни. Показники обсягів експорту/імпорту з розрахунку на одну особу, а також експортної, імпоротної та зовнішньоторговельної квот характеризують міру експорту – та імпортоорієнтованості національної економіки, її участі у міжнародній економічній діяльності.

За останні 15 років у розвитку міжнародного тоговлі спостерігалися як спади, так і підйоми. Починаючи з 2017 року, мало місце зростання світової торгівлі за багатьма показниками по всьому світу, однак глобальна пандемія кардинально змінила її уклад і стала причиною зниження темпів обміну товарами та послугами по всьому світу. Незважаючи на рекордне відновлення показників міжнародної торгівлі допандемічного рівня в 2021 році, війна на території України, яка почалася в лютому 2022 року, викликала негайні збої як у світовій торгівлі, так і в економіці в цілому, і, ймовірно, вплине на її структуру.

Пандемія та відновлення у 2021 році створили безпрецедентні проблеми для міжнародної торгівлі. Логістичні збої всіх видів, брак напівпровідникової та електротехнічної сталі та зростання цін на сировинні товари призвели до повної нестачі продуктів, затримок з доставкою та різкого зростання вартості доставки в умовах високого попиту та заходів, пов'язаних зі здоров'ям, щодо стримування пандемії. Пандемія ще раз висвітлила критичну важливість цифрової трансформації економіки, а також необхідність подолання цифрового розриву всередині країн та між ними, оскільки в умовах пандемії COVID-19 зміцнилися багато традиційних бар'єрів Е-торгівлі (доступ до онлайнних платіжних рішень, надійне підключення до Інтернету та електромережі, заборонні витрати на транскордонну торгівлю та інше).

Війна в Україні, ймовірно, вплине на її структуру. У короткостроковій перспективі цінові ефекти та дефіцит поширюються на економіки, залежніші від українського та російського експорту, особливо сировинних товарів, від нафти до корисних копалин та продуктів харчування.

Масштаби економічних наслідків пандемії та військового конфлікту на території України дуже невизначені і будуть частково залежати від тривалості війни та заходів політики у відповідь, але ясно, що війна призведе до суттєвого короткострокового уповільнення глобального зростання, у тому числі світової торгівлі, та значного зниження темпів економічного зростання, посилення інфляційного тиску.

Економіка України залишається сировино-орієнтованою. У 2014–2020 роках продукти харчування та сільськогосподарська сировина остаточно затвердилися як основа українського експорту. Країна продовжує продавати за кордон продукцію з малим рівнем переробки. В основному, це залізна руда, аграрна продукція та металургійні напівфабрикати. У період пандемії Україна та її торговельні партнери стикнулись зі значним скороченням обсягів торгівлі товарами та послугами. Так, у 2021 році з України експортували товарів та послуг на 79,7 млрд. дол. США, а імпортували на 80,4 млрд доларів. Лідуючі позиції експорту товарів України займає

продукція АПК та харчової промисловості, яка у 2021 році займала 40,7% від загального експорту товарів. Найдорожчим імпортним товаром в 2021 році для України були нафтопродукти.

Також варто зазначити, що пандемія – не єдина причина економічного спаду в Україні. На сьогодні, політична нестабільність та воєнні дії на території країни ускладнює прогнозування як української економічної політики, так і її партнерів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міжнародна торгівля : підруч. для студ. вищ. навч. закл. [Козак Ю.Г., Логвінова Н.С., Барановська М.І. та ін.]; За редакцією Ю.Г. Козака, Н.С. Логвінової, М.І. Барановської [4-те вид.] – К.: Центр учбової літератури, 2010 – 441 с.

2. Міжнародна торгівельна діяльність : підручник / В.В. Рокоча, В.Г. Алькема, В.І. Терехов, Б.М. Одягайло, К.В. Ковтонюк, Л.Г. Харсун, С.І. Ткаленко, С.В. Співаковський, И.В. Співаковська, Н.М. Літвін, Г.П. Оласюк, О.І. Горбачук, О.І. Стародубцева, Н.О. Дмитрієва. – К.: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2018. – 698 с.

3. Политика фритредерства - это что такое?. *Бизнес статьи*. URL: <https://ask-business.ru/servis/politika-fritrederstva-eto-chno-takoe/>.

4. Міжнародна торгівля : сутність та показники. *Міжнародні економічні відносини : підручник* / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 464 с.

5. Сущность и основные этапы развития мировой торговли. *StudFiles*. URL: <https://studfile.net/preview/2874070/page:3/>.

6. Типанов В. В. Эволюция международной торговли: различные временные горизонты, аспекты и тенденции. *Вестник финансового университета*. 2013. № 6. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/evolyutsiya-mezhdunarodnoy-torgovli-razlichnye-vremennye-gorizonty-aspekty-i-tendentsii-1/viewer>.

7. Международная экономика. В 2-х томах.- Т.1.- Международная микроэкономика / под ред. Ю. Г. Козака. Учебное пособие. 4-е изд. перераб. и доп. – К.: Центр учебной литературы, 2013. – 302 с. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/217/1/International%20Economics.%20Chapter%20I.%20International%20Microeconomics..pdf>.

8. Everything You Need to Know About International Trade. *Upskillist Group Ltd*. URL: <https://blog.upskillist.com/everything-you-need-to-know-about-international-trade/>

9. What is International Trade? Features, Needs and Advantages. *Khatabook*.
URL: <https://khatabook.com/blog/international-trade/>.

10. Ejim E. What Are the Different Types of International Trade?. *Smart Capital Mind*.
URL: <https://www.smartcapitalmind.com/what-are-the-different-types-of-international-trade.htm>.

11. Ананьева Л. Ю. Международная торговля: сущность и виды.
URL: https://spravochnick.ru/mezhdunarodnye_otnosheniya/mezhdunarodnaya_torgovlya_suschnost_i_vidy/?_ga=2.39537258.89032458.1652970978-1849722376.1652970978#suschnost-i-osnovy-mezhdunarodnoy-torgovli.

12. Классификация форм международной торговли. *Studref*.
URL: https://studref.com/656816/ekonomika/klassifikatsiya_form_mezhdunarodnoy_torgovli.

13. Види сучасної міжнародної торгівлі. *Міжнародна торгівля та інвестиції*: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. авт.: І. І. Павленко, О. В. Варяниченко, Н. А. Навроцька. Київ, 2012.

14. Александров Е. Л., Круглов В. Н. Мировая экономика и международные экономические отношения : Учебное пособие. - М.: Финансовый университет, 2017. 112 с.

URL: http://elib.fa.ru/fbook/Aleksandrov_1806.pdf/download/Aleksandrov_1806.pdf.

15. Система показників розвитку міжнародної торгівлі. *Міжнародні економічні відносини : підручник* / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 464 с.

16. Лекції з дисципліни «Міжнародна торгівля».
URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/8957/1/fmbm_k_me_2012_s_ME_dmt_LEK.pdf.

17. External trade. *Business Studies*. URL:
<https://nios.ac.in/media/documents/srsec319new/319EL23.pdf>.

18. Бурденко Е. В., Данилушкина И. Д., Калмыкова М. А. Особенности современной мировой торговли и прогноз ее развития в постпандемийный период. *Основы экономики, управления и права*. 2020. - №6(25).
19. Международная торговля и развитие. Доклад Генерального секретаря. *Организация Объединенных Наций*. 2019. А/74/221. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/a74d221_ru.pdf.
20. World Trade Statistical Review 2021. *WTO*. URL: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2021_e/wts2021_e.pdf.
21. Григорук Н. Е. Статистические аспекты анализа динамики и структуры международной торговли. *Международная статистика*. URL: <https://voprstat.elpub.ru/jour/article/viewFile/441/426>.
22. UNCTAD. Trade trends under the Covid-19 pandemic. *Key statistics and trends in international trade 2020*. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/ditctab2020d4_en.pdf.
23. Вереньова Д. Обсяг світової торгівлі у 2021 році: чи зросли всі сектори економіки. *24 Канал*. URL: https://economy.24tv.ua/obsyag-svitovoyi-torgivli-2021-rotsi-ekonomichni-novini-ukrayini_n1871451.
24. Радомска Е. Основные тенденции в торговле товарами и услугами в период экономического кризиса. *Trans.INFO*. URL: <https://trans.info/ru/osnovnyie-tendentsii-v-torgovle-tovarami-i-uslugami-v-period-ekonomicheskogo-krizisa-255363>.
25. Мировая торговля оправилась от пандемии. *Коммерсантъ*. URL: <https://www.kommersant.ru/doc/5218845>.
26. UNCTAD. The effects of the Covid-19 pandemic on international trade. *Key statistics and trends in international trade 2021*. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/ditctab2022d3_en.pdf.
27. UNCTAD. Tapering in a time of conflict. *Trade and development report update*. 2022. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/tdr2021-update1_en.pdf.

28. FedEx. Звіт FedEx про тенденції в торгівлі на 2021 рік. URL: https://www.fedex.com/content/dam/fedex/eu-europe/campaigns/h1-2020/trends-report/fedex_trade_trends_report_uk-ua.pdf.
29. Обзор статистики мировой торговли за 2021 год. *Росконгресс*. URL: <https://roscongress.org/materials/statisticheskiy-obzor-mirovoy-torgovli-za-2021-god/>.
30. Гончарук И.В. Обзор исследований о влиянии пандемии COVID-19 на развитие мировой и российской электронной торговли // Таможенная политика России на Дальнем Востоке / Владивостокский филиал Российской таможенной академии. – Владивосток, 2021. – № 1. – С. 66–82. – URL: http://vfrta.customs.ru/vfrta/images/stories/journal_2021-1.pdf
31. Chevalier S. Global retail e-commerce sales 2014-2025. *Statista*. URL: <https://www.statista.com/statistics/379046/worldwide-retail-e-commerce-sales/>.
32. Жилина И. Ю. Мировая торговля в период пандемии COVID-19. *Мировая экономика и международные отношения*. 2021. С. 14–38. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/mirovaya-torgovlya-v-period-pandemii-covid-19/viewer>.
33. Hodge B. 20 Ecommerce Statistics: Online Shopping in 2022. *Fit Small Business*. URL: <https://fitsmallbusiness.com/ecommerce-statistics/>.
34. Вишнёва Е. Самые главные тенденции электронной торговли в 2021 году. *Dinarys*. URL: <https://dinarys.com/ru/blog/all-you-need-to-know-about-e-commerce-trends-in-2018>.
35. Phaneuf A. Ecommerce Statistics: Industry benchmarks and growth. *Insider Intelligence*. URL: <https://www.insiderintelligence.com/insights/ecommerce-industry-statistics/>.
36. Okonjo-Iweala N. This is not the time to retreat inward. *WTO*. URL: https://www.wto.org/english/news_e/news22_e/dgno_28mar22_e.htm.

37. МВФ пересмотрит прогноз роста глобальной экономики в сторону понижения. *Новости ООН*. URL: <https://news.un.org/ru/story/2022/03/1419682>.
38. Belhaj F. Compounded stress: The impact of the war in Ukraine on the Middle East and North Africa. *World Bank Blogs*. URL: <https://blogs.worldbank.org/arabvoices/compounded-stress-impact-war-ukraine-middle-east-and-north-africa>.
39. Economic and Social Impacts and Policy Implications of the War in Ukraine. *OECD*. URL: <https://www.oecd.org/economic-outlook/>.
40. Аблаев Э. Перспективы экономического развития: позиции МВФ, ВБ и ОЭСР. *ЦМАКП*. URL: http://www.forecast.ru/_ARCHIVE/Analytics/Ablaev/ppcr.pdf.
41. Invisible Trade. *Investopedia*. URL: <https://www.investopedia.com/terms/i/invisible-trade.asp>.
42. Ландырь А. Мировая торговля разгоняется, но мешает медленный рост экономики и геополитика. *neg.by*. URL: <https://neg.by/novosti/otkrytj/mirovaya-torgovlya-razgonyayetsya-no-meshaet-medlennyy-rost-ekonomiki-i-geopolitika/>.
43. Война в Украине может помешать восстановлению туризма. *Новости ООН*. URL: <https://news.un.org/ru/story/2022/03/1420802>.
44. Соціально-економічний розвиток України за січень 2022 року. Держ. служба статистики України, 2021. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/infografika/2022/o_soc_ek_pok_Ukr/01_2022_u.pdf.
45. Зовнішня торгівля України в 2021 році зросла більш, ніж на третину. *Слово і Діло*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/01/15/novyna/ekonomika/zovnishnya-torhivlya-ukrayiny-2021-roczy-zroslo-bilsh-nizh-tretynu>.
46. Головнєв С. Сировинна економіка. Що купувала і продавала Україна в 2021 році. *Бізнес Цензор*. URL:

https://biz.censor.net/resonance/3310713/syrovynna_ekonomika_scho_kupuvala_i_prodav_ala_ukrayina_v_2021_rotsi.

47. Короленко Н. В., Ларіна Т. І. Тенденції розвитку зовнішньої торгівлі України в умовах глобальної кризи Covid-19. *Науково-практичний журнал «Економіка та держава»*. 2020. № 1/2021. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/1_2021/11.pdf.

48. Соціально-економічний розвиток України за січень 2021 року. Держ. служба статистики України, 2021. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/infografika/2021/soc_ek_r_Ukr/soc_ek_r_Ukr_01_21.pdf.

49. Експорт агропродукції з України до Євросоюзу зріс на 26% у 2021. *Mind.ua*. URL: <https://mind.ua/news/20236299-eksport-agroprodukciji-z-ukrayini-do-evrosoyuzu-zris-na-26-u-2021>.

50. Зовнішня торгівля України послугами у 2021 році. Держ. служба статистики України, 2022. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2022/02/15.pdf>.

51. Зовнішня торгівля України послугами у 2020 році. Держ. служба статистики України, 2021. URL: <http://ukrstat.gov.ua/express/expr2021/02/13.pdf>.

52. Структура зовнішньої торгівлі послугами за видами - Архів. *Держстат України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/zd/ztp_kv/ztp_kv_u/arh_ztp_kv2021_u.html.

53. Зовнішня торгівля товарами за січень 2022 року. *Карпатський об'єктив*. URL: <http://ekonomika.ko.net.ua/?p=25084>.

54. Експорт українських товарів через агресію Росії скоротився вдвічі. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3447611-eksport-ukrainskih-tovariv-cerez-agresiu-rosii-skorotivsa-vdvici.html>.

55. Україна почала експортувати зерно в ЄС залізницею. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/03/27/684755/>.

56. Что у нас с экспортом и импортом? Как Украина торгует в условиях войны. *Економічна правда.* URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2022/03/25/684674/>

57. У 2022 році очікується зменшення обсягів виробництва зернових та олійних на 51% - експерти. *Укрінформ.* URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3444038-u-2022-roci-ocikuetsa-zmensenna-obsagiv-virobnictva-zernovih-ta-olijnih-na-51-eksperti.html>.

58. Visible Trade. *Britannica.* URL: <https://www.britannica.com/topic/visible-trade>

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

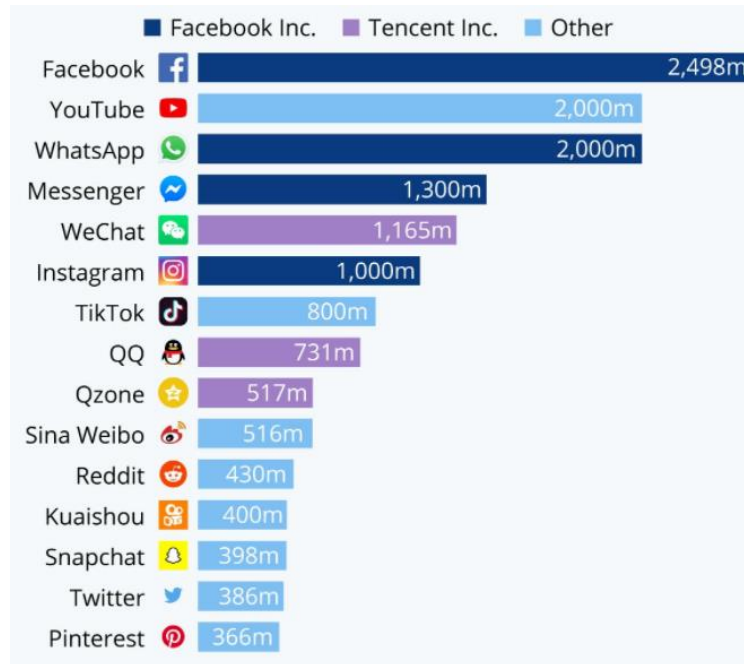

Рисунок А.1 – Щомісячна кількість активних користувачів вибраних соціальних мереж і сервісів обміну повідомленнями [34]

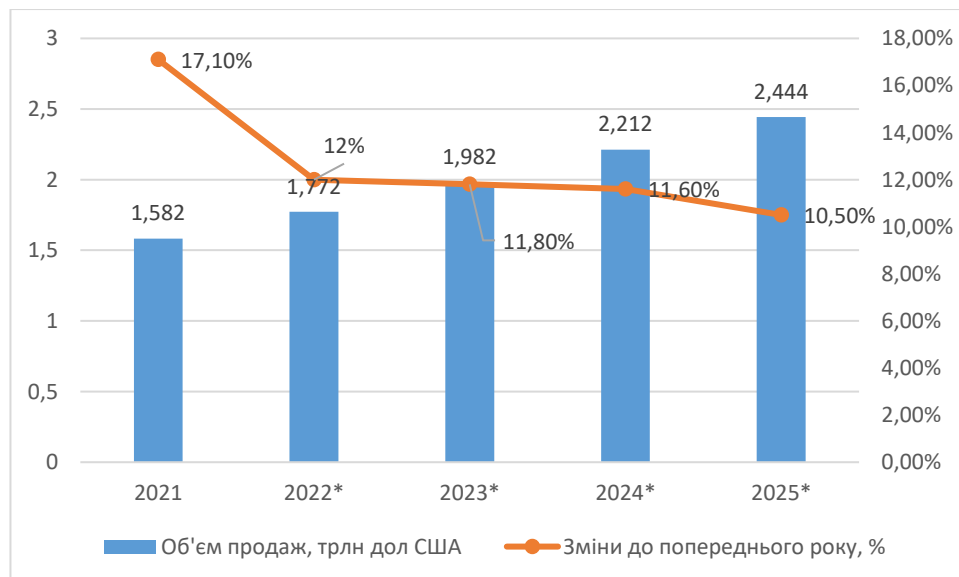

Рисунок А.2 – Продажі сайту електронної комерції В2В, 2021-2025 роки [35]

* прогнольні дані

ДОДАТОК Б

ТОП 10 товарних груп експорту та імпорту України за 2021 рік [52]

№	Експорт			Імпорт		
	Позиція	Об'єм продажів, млрд дол США	ТОП 3 країни патнери	Позиція	Об'єм продажів, млрд дол США	ТОП 3 країни патнери
1	Залізна руда	6,91	Китай, Чехія, Польща	Нафтопродукти	5,62	Білорусь, РФ, Литва
2	Олія соняшникова	6,4	Індія, Китай, Нідерланди	Природний газ та скраплений газ	4,98	Швейцарія, Угорщина, РФ
3	Кукурудза	5,89	Китай, Іспанія, Нідерланди	Легкові авто	4,42	США, Японія, Німеччина
4	Пшениця	5,07	Єгипет, Індонезія, Туреччина	Кам'яне вугілля	2,49	РФ, США, Казахстан
5	Напівфабрикати зі сталі	4,09	Італія, Туреччина, Домініканська республіка	Телефони	1,34	Китай, В'єтнам, Угорщина
6	Плоский прокат з вуглецевої сталі	3,74	Туреччина, Польща, РФ	Комп'ютерна техніка	0,86	Китай, Польща, Чехія
7	Чавун у чушках	1,64	США, Італія, Туреччина	Сирі нафтопродукти	0,83	Азербайджан, Алжир, Лівія
8	Кабелі	1,59	Німеччина, Польща, Румунія	Трактори	0,79	США, Німеччина, Білорусь
9	Ячмінь	1,28	Китай, Туреччина, Саудівська Аравія	Запчастини	0,62	Китай, РФ, Німеччина
10	Феросплави	1,04	Туреччина, Італія, Китай	Кабелі	0,6	Німеччина, Угорщина, Польща

ДОДАТОК В

Структура зовнішньої торгівлі послугами за видами у 2021 році [52]

Найменування послуги згідно із КЗЕП	Експорт		Імпорт	
	тис.дол. США	У % до 2020	тис.дол. США	У % до 2020
Послуги з переробки матеріальних ресурсів	1 528 014.8	113.0	10 182.0	337.1
Послуги з ремонту та технічного обслуговування, що не віднесені до інших категорій	298 833.6	126.3	75 014.2	122.1
Транспортні послуги	5 314 659.4	106.5	1 733 675.1	163.4
Послуги, пов'язані з подорожами	337 430.9	128.1	1 578 014.9	224.5
Послуги з будівництва	53 608.6	71.1	52 630.8	132.9
Послуги зі страхування	121 249.0	208.2	129 727.0	102.2
Послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю	91 880.4	88.7	509 827.9	108.1
Роялті та інші послуги, пов'язані з використанням інтелектуальної власності	60 498.8	63.7	607 379.5	112.4
Послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги	3 856 569.3	126.4	661 873.6	117.8
Ділові послуги	1 437 293.0	114.4	1 115 883.4	112.3
Послуги приватним особам, культурні та рекреаційні послуги	47 112.7	146.6	21 114.2	168.4
Державні та урядові послуги	9 307.0	125.1	1 098 063.5	96.5
Усього	13 156 457.5		7 593 386.1	

метадані

Заголовок

Проблеми та тенденції розвитку міжнародної торгівлі в період пандемії

Автор

Хорта Олексій Костянтинович

Науковий керівник

Лаврінченко О.В.

підрозділ

кафедра міжнародних фінансів

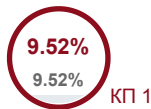
Перелік можливих спроб маніпуляцій з текстом

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про **МОЖЛИВІ** маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		0
Інтервали		4
Мікропробіли		10
Білі знаки		1
Парафрази (SmartMarks)		97

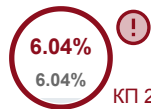
Обсяг знайдених подібностей

Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

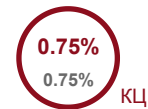
25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

15633

Кількість слів

113959

Кількість символів

Подібності за списком джерел

Прокручіть список та аналізуйте, особливо, фрагменти, які перевищують КП 2 (позначено жирним шрифтом). Скористайтеся посиланням "Позначити фрагмент" та перегляньте, чи є вони короткими фразами, розкиданими в документі (випадкові схожості), численними короткими фразами поруч з іншими (мозаїчний плагіат) або великими фрагментами без зазначення джерела (прямий плагіат).

10 найдовших фраз

Колір тексту

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1365/1/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B0%20%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B3%D1%96%D0%B2%D0%BB%D1%8F.pdf	238	1.52 %
2	Глобальне середовище розвитку міжнародної торгівлі 12/7/2021 Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman KNEU (кафедра міжнародної економіки)	61	0.39 %
3	https://leksii.org/15-47906.html	59	0.38 %

4	Розвиток торговельно-економічних відносин України та Білорусі 1/19/2018 Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman KNEU (кафедра міжнародної торгівлі і маркетингу)	48	0.31 %
5	http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1365/1/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B0%20%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B3%D1%96%D0%B2%D0%BB%D1%8F.pdf	45	0.29 %
6	Глобальне середовище розвитку міжнародної торгівлі 12/7/2021 Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman KNEU (кафедра міжнародної економіки)	40	0.26 %
7	Стратегії розвитку світового фармацевтичного ринку 5/17/2020 Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman KNEU (кафедра міжнародних фінансів)	38	0.24 %
8	https://leksii.org/14-46958.html	37	0.24 %
9	http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1365/1/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B0%20%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B3%D1%96%D0%B2%D0%BB%D1%8F.pdf	37	0.24 %
10	http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2728/1/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B0%20%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B3%D1%96%D0%B2%D0%BB%D1%8F.pdf	34	0.22 %

з бази даних RefBooks (0.00 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
------------------	-----------	--

з домашньої бази даних (2.47 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	Глобальне середовище розвитку міжнародної торгівлі 12/7/2021 Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman KNEU (кафедра міжнародної економіки)	253 (12)	1.62 %
2	Стратегії розвитку світового фармацевтичного ринку 5/17/2020 Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman KNEU (кафедра міжнародних фінансів)	68 (2)	0.43 %
3	Розвиток торговельно-економічних відносин України та Білорусі 1/19/2018 Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman KNEU (кафедра міжнародної торгівлі і маркетингу)	48 (1)	0.31 %
4	Динаміка та тенденції розвитку світового ринку меду 4/22/2020 Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman KNEU (кафедра міжнародної торгівлі і маркетингу)	6 (1)	0.04 %
5	Інноваційна економіка країн світу 5/18/2020 Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman KNEU (кафедра міжнародних фінансів)	6 (1)	0.04 %

6	Сучасні тренди розвитку міжнародної торгівлі 6/8/2020 Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman KNEU (кафедра міжнародного обліку та аудиту)	5 (1)	0.03 %
---	---	-------	--------

з програми обміну базами даних (0.27 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ ТОВАРАМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ 6/1/2017 V. N. Karazin Kharkiv National University (KGNU) (Економічний факультет - кафедра міжнародної економіки та світового господарства)	42 (4)	0.27 %

з Інтернету (6.79 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ДЖЕРЕЛО URL	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1365/1/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B0%20%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B3%D1%96%D0%B2%D0%BB%D1%8F.pdf	412 (9)	2.64 %
2	http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2728/1/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B0%20%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B3%D1%96%D0%B2%D0%BB%D1%8F.pdf	178 (13)	1.14 %
3	https://lektsii.org/14-46958.html	67 (4)	0.43 %
4	https://docplayer.net/85814733-Mizhnarodni-ekonomichni-vidnosini.html	65 (3)	0.42 %
5	https://lektsii.org/15-47906.html	59 (1)	0.38 %
6	https://studopedia.com.ua/1_317072_sutnist-mizhnarodnoi-torgivli.html	52 (3)	0.33 %
7	http://ukr.vipreshebnik.ru/mign-economika/1346-sutnist-mizhnarodnoji-torgivli.html	45 (5)	0.29 %
8	http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/31_2020ua/4.pdf	33 (2)	0.21 %
9	http://www.ier.com.ua/ua/publications/articles?pid=6414	29 (2)	0.19 %
10	https://www.doccity.com/ru/diplomna-robota-mizhnarodni-ekonomichni-vidnosini/4624690/	27 (1)	0.17 %
11	https://ukrudprom.com/digest/Sirovinna_ekonomka_SHCho_kupuvala_prodavala_Ukrana_v_2021_rots.html	25 (2)	0.16 %
12	http://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/htneu/article/download/1175/1280	21 (1)	0.13 %
13	http://shron1.chtyvo.org.ua/Kozak_Yurii/Mizhnarodna_ekonomika_v_pytanniakh_ta_vidpovidi_akh.pdf	16 (1)	0.10 %
14	https://epdf.pub/-594586e269afac107526970c305b40c614673.html	14 (1)	0.09 %
15	https://docplayer.net/85501936-Ministerstvo-osviti-i-nauki-ukrayini-nacionalniyuniversitet-harchovih-tehnologiy-o-f-kraynyuchenko-mizhnarodna-torgivlya.html	13 (2)	0.08 %
16	http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/1104/1/%D0%9A%D0%B0%D0%B7%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D1%80%D0%B8%D0%BA%20%D0%A0%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%BD%20%D0%A0%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87.pdf	5 (1)	0.03 %

Список принятых фрагментів (немає принятих фрагментів)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР

ЗМІСТ

КІЛЬКІСТЬ ОДНАКОВИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
